

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ І АУДИТУ

**Фінансово-економічний факультет
Кафедра філософії та соціально-гуманітарних дисциплін**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до вивчення дисципліни

«ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА»

для студентів спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Київ-2018

Черушева Г.Б., Пархоменко В. В.

Економічна культура та професійна етика. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для студентів освітнього рівня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Київ, Національна академія статистики, обліку та аудиту, 2018. – 79 с.

Рецензенти: д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
к.псих.н., доцент Креденцер О.В.

Методичні рекомендації затверджені на засіданні кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

Протокол від “29” жовтня 2018 року № 5

Завідувач кафедри Гаврилюк Т.В.

Схвалено Вченою радою фінансово-економічного факультету
Протокол від “ 26 ” листопада 2018 року №4

Голова Вченої ради Пархоменко В.В.

“ 26 ” листопада 2018 р.

Зміст

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ	
«ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА»	4
Пояснювальна записка	4
Мета та завдання навчального курсу	4
Міждисциплінарні зв'язки	6
Зміст курсу	7
Структура та тематичний план дисципліни	
«Економічна культура та професійна етика»	14
Індивідуальні завдання	16
Умови визначення навчального рейтингу	16
Методичне забезпечення	17
Рекомендована література	24
Структурно-логічна схема вивчення дисципліни	
«Економічна культура та професійна етика»	33
Плани лекцій	34
Плани семінарських (практичних) занять	36
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	43
Теми рефератів	43
Відповіді на запитання та розкрити актуальні питання економічної культури, моральності та професійної етики	44
Питання для самоконтролю	45
Проблемні теми для обговорення	46
Практичні завдання (ІНДЗ)	47
Ділова гра «Етичні дилеми бізнесу»	47
Методичні рекомендації до написання та оформлення контрольних робіт для студентів заочної форми навчання	49
Тематика контрольних робіт	53
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	57
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	59

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ «ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА»

Пояснювальна записка

Програма з курсу «Економічна культура та професійна етика» відповідає навчальним планам економічних спеціальностей ступеню освіти «магістр».

Дана дисципліна є необхідною складовою професійної теоретичної та практичної підготовки і спрямована на вивчення професійно-етичних принципів економічної діяльності, а також основних нормативно-кодифікаційних документів, що визначають основні професійно-моральні вимоги до економічної праці.

Викладання навчальної дисципліни є важливою умовою формування особистості майбутнього фахівця, етичних принципів та моральних засад його світогляду і духовного світу.

Курс «Економічна культура та професійна етика» дає можливість досягнути етичний вимір економіки в цілому, професійних колективів й окремого працівника-економіста з точки зору присутності у його діяльності особливої професійної моралі.

Вивчення такого явища як професійна етика, усвідомлення її сутності дозволить економісту-початківцю наповнити моральним змістом технологічні моменти своєї праці, постійно тримати у своїй професійній свідомості соціальні орієнтири інформаційної діяльності.

Курс «Економічна культура та професійна етика» розрахований на студентів-магістрів 5-6 курсів навчання.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за модульно-рейтинговою системою за 100 бальною шкалою протягом семестру. Курс «Економічна культура та професійна етика» складається з двох навчальних модулів. Оцінювання здійснюється за формами контролю:

Поточний –

- *усні відповіді на семінарських заняттях та експрес-опитування;*
- *письмова самостійна робота – реферат, есе, творче проектне завдання тощо (домашня);*
- *письмова контрольна робота(аудиторна);*
- *модульна контрольна робота.*

Підсумковий – залік.

Мета та завдання навчального курсу

Мета курсу «Економічна культура та професійна етика» – є освоєння студентами основних етичних концепцій, понять, методів гуманістичної та власне професійної етики фахівця в галузі економічної діяльності; формування професійної культури, моральної свідомості майбутнього економіста, враховуючи світові традиції та

здатність фахівця до самостійного морального вибору у складних професійно-виробничих ситуаціях.

Завдання курсу «Економічна культура та професійна етика» – ознайомити студентів з основними міжнародними, національними, корпоративними нормативно-кодифікаційними документами, що визначають основні професійно-моральні вимоги до багатоаспектної діяльності у сфері економіки; окреслити сучасні професійні та морально-етичні проблеми в роботі працівників банків, фінансових установ, підприємств, аудиторських фірм, регіональних управлінь статистики України; забезпечити осмислене розуміння студентами основ економічної етики та складових професійної моралі фахівця – професійного обов’язку, професійної відповідальності, професійної совісті, професійної честі, професійного авторитету; отримання вмінь їх самостійного застосовування в безпосередній практичній життєдіяльності.

Вивчення курсу спрямоване на вироблення у майбутніх економістів найважливіших загальнокультурних та професійних компетенцій.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

- засвоїти основний зміст, напрями розвитку етичної думки в історико-культурологічному аспекті;
- розуміти смисл свободи та соціальної відповідальності економіки в цілому та економіста зокрема;
- розуміти специфіку, основні принципи і фактори професійної етики в сфері економічної діяльності, які сприяють формуванню моральної культури фахівця;
- осягнути зміст духовно-моральних орієнтирів та регуляторів економічної діяльності;
- засвоїти знання основних українських та міжнародних кодифікаційних документів у галузі економічної етики;
- вивчити структуру та зміст кодексу етики професійних бухгалтерів та аудиторів, фінансистів, банкірів, статистиків;
- засвоїти теоретичні основи застосування фундаментальних принципів та концептуальних основ кодексу етики фахівців сфери економіки;

- засвоїти правила професійної поведінки спеціаліста сфери економіки, здатності до соціальної взаємодії на підставах загальноприйнятих у суспільстві моральних та правових норм;
- усвідомити основи толерантності до кожної культури та поваги до кожної особистості.

Вміти:

- формувати самостійний стиль мислення, власну етичну позицію, робити власний моральний вибір;
- застосовувати набуті знання в сфері професійної життєдіяльності і особистого самовдосконалення;
- дотримуватись норм професійної етики в процесі фахової діяльності;
- осмислювати проблемні питання професійної етики;
- аналізувати типові помилки й порушення економічної етики;
- критично осягати власну творчість з позицій духовно-моральної культури.

Міждисциплінарні зв'язки

Курс «Економічна культура та професійна етика» пов'язаний з дисциплінами професійної теоретичної й практичної підготовки, а також філософського та соціально-гуманітарного спрямування (філософія, соціологія, психологія, етика та естетика, психологія ділового спілкування, вступ до фаху, економіка підприємства).

Зміст курсу

Змістовний модуль I

Вступ. Предмет та завдання курсу, його роль в системі професійної підготовки економіста.

Тема 1. Економічна культура: поняття, функції, основні типи

Поняття економічної культури. Філософський, соціологічний, культурологічний, психолого-педагогічний підходи визначення економічної культури особистості та суспільства. Економічна культура - феномен людського життя. Економічна культура як синтез матеріального і духовного. Властивості економічної культури (кумулятивність, мінливість, мобілізаційна міць тощо).

Витоки зародження, сутність, тенденції та основні характеристики економічної культури найдавніших цивілізацій та її зв'язок з людською природою. Економічна культура Середньовіччя. Особливості економічної культури України: наслідки тоталітарної системи, етапи формування та майбутнє. Залежність економічної культури від соціально-економічної та політичної системи суспільства. Економічна культура: зв'язок економічної та соціальної реальності суспільства. Типологізація економічної культури за регіональними особливостями.

Функції економічної культури: інформаційна, регулятивна, інноваційна.
Економічна культура молоді за умов становлення ринкових відносин в Україні.

Тема 2. Структурний аналіз економічної культури

Економічна культура – інтегративне системне утворення, що включає професійні знання, уміння, навички, спеціальні інтелектуальні здібності і якості, моральні принципи та ціннісні норми особистості. Мотиваційний, когнітивний, технологічний, комунікативний та інтелектуальний компоненти економічної культури.

Структура економічної культури: економічна свідомість, економічні морально-етичні цінності, економічне мислення, економічні потреби та інтереси, економічна поведінка, економічна діяльність.

Поняття економічної свідомості. Економічна свідомість як особливу форму психічної діяльності, орієнтована на відображення і перетворення економічної дійсності. Особливості та структура економічної свідомості суб'єктів соціально-економічної діяльності. Економічне мислення: поняття, види, критерії рівня сформованості. Економічне мислення як система поглядів людини на закономірності економічного розвитку, сутність економічних явищ і процесів та причини їх виникнення. Формування економічного мислення молоді, на даному етапі розвитку економічних відносин. та економічного мислення. Соціальна обґрунтованість економічного мислення в кожній сфері професійної діяльності.

Економічна діяльність – важливий чинник розвитку суб'єкта діяльності, задоволення його потреби, розвитку його здібності як суспільного ества. Економічна культура як система цінностей і спонукань господарської діяльності.

Тема 3. Економічна культура як регулятивний фактор професійної підготовки та діяльності майбутніх економістів

Економічна культура як чинник соціального механізму розвитку економіки. Економічна культура і трудова активність. Вплив економічної культури на діяльність підприємства. Економічна культура й стратегії фірми. Економічна культура як регулятор функціонування і розвитку суспільного відтворення.

Особливості економічної культури підприємств в Україні.

Тема 4. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста

Критерії, показники і рівні сформованості економічної культури студентів. Методологічне обґрунтування критеріїв економічної культури: розуміння цілей, завдань професійної економічної діяльності, теоретична професійна підготовка, практична готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності, сформованість професійних якостей.

Показники та ознаки економічної культури: мотиваційний (усвідомлення мети та соціального значення професійної діяльності; ставлення та задоволеність вибором економічної спеціальності); змістовий (сформованість соціально-гуманітарних знань; сформованість знань з дисциплін професійного спрямування;

уміння застосовувати набуті знання для вирішення професійних завдань у різних конкретних ситуаціях); практично-орієнтовний (ступінь оволодіння практичними уміннями та навичками; ступінь ділової активності у сфері навчальної та професійної діяльності); професійно-орієнтований (ступінь розвитку професійної комунікативності); ступінь розвитку морально-етичних якостей на розумовому та поведінковому рівні; нестандартність економічного мислення у прийнятті управлінських рішень; відповідальність). Рівні сформованості економічної культури: репродуктивний; конструктивний; творчо-евристичний.

Діагностика економічної культури фахівця. Алгоритм діагностики економічної культури підприємства.

Тема 5. Формування економічної культури фахівця економічної сфери в умовах економічної освіти

Економічна культура як головна мета економічної освіти. Концепція формування економічної культури майбутніх економістів в контексті вищої економічної освіти. Актуальні проблеми формування економічної культури фахівці в умовах інтеграційних процесів системи вищої економічної освіти.

Основні принципи формування економічної культури в умовах економічної освіти: гуманізація, гуманітаризація та демократизація навчально-виховного процесу; безперервність розвитку економічної культури, її системність та систематичність; поєднання фундаментальності та фаховості різноманітних освітніх програм; індивідуалізація підготовки економічних кадрів відповідно до попиту на ринку праці; інноваційність змісту економічної освіти; відповідність якості освітніх послуг потребам особи.

Ціннісні орієнтири економічної освіти: розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізація; виховання самостійності наукового економічного мислення, формування економічного світогляду, впевненості у власних силах; розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти, саморозвитку особистості.

Становлення та розвиток економічної культури в умовах освітньо-професійного середовища та основні напрями формування професійної компетентності майбутнього економіста в системі економічної освіти.

Змістовний модуль II

Тема 1. Сутність поняття «професійна етика». Умови виникнення і призначення професійної етики

Сутність поняття професійної етики, її роль у суспільстві. Історія та умови виникнення етики. Поняття загальної етики. Професійна етика в суспільстві та її взаємозв'язок з іншими науками.

Морально-професійні норми різних історичних епох. Розвиток професійної етики в рабовласницькому суспільстві. Виникнення численних морально-професійних кодексів, статутів у феодальну епоху – періоду активного професійного розподілу праці. Утвердження буржуазних відносин та мораль буржуазного суспільства. Розвиток морально-професійної свідомості. Професійна етика бізнесменів американського великого бізнесу як визначальний чинник ставлення до праці (відданість «босу», «фірмі»), а й особистих якостей морального складу.

Предмет та завдання професійної етики. Основні різновиди етики. Етика в системі філософського знання. Професійна етика – особлива галузь етичного знання (Аристотель). Професійна етика у працях І.Бентама, Ш. Монтеск'є, О. Конт, Е. Дюркгейм та ін. Методологічне значення етичного пізнання.

Морально-професійні норми – невід'ємна частина загальнолюдської моралі та конкретно-історичної моральної системи. Морально-професійні норми, професійно-етичні кодекси, моральна система суспільства взагалі, є «відображенням конкретно-історичних суспільних відносин.

Співвідношення теоретичної та практичної етики. Завдання і основні принципи професійної етики як науки. Смысл і цінність професійної етики, її значення у становленні сучасного фахівця. Морально-етичні критерії економічної діяльності. Професійна етика як кодекс правил.

***Тема 2. Морально-етичні основи професійної діяльності економіста.
Професійна етика й норми професійних ділових відносин.***

Економічна діяльність у ринкових умовах. Етичні норми економічної діяльності і життя людини. Моральна оцінка професійної діяльності. Професійна етика як регулятор моральних відносин людей у сфері трудової діяльності (матеріально-виробничій, господарсько-економічній, управлінській, духовній, культурній).

Права і обов'язки фахівця економічної сфери в контексті норм етики. Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики. Відносини трудових колективів та кожного спеціаліста. Моральні якості спеціаліста. Специфіка моральних взаємин спеціалістів, що є безпосередніми об'єктами професійної діяльності. Взаємовідносини всередині професійних колективів. Особливості професійного виховання, його цілі й методи. Моральні аспекти взаємовідносин між людьми в процесі праці (мета трудової діяльності та її мотивація, вибір настанов і засобів реалізації поставлених цілей, оцінка результатів праці, їх суспільно-моральне значення). Конфлікт інтересів. Моральний конфлікт і його різновиди. Ставлення до пільг та привілеїв.

Моральна цінність ділового спілкування як ключового елементу етики ділових стосунків. Службова етика, Корпоративна етика. Етика взаємності. Моральний кодекс члена трудового колективу. Моральна культура посадової особи (керівника) та її формування.

Тема 3. Види професійної етики та їх гуманістична спрямованість

Вид людської діяльності (наукової, педагогічної, художньої тощо) основа розвитку професійної етики. Спрямованість професійної етики на людину в тих чи інших умовах його життя і діяльності в суспільстві. Класифікація професійної етики. Види професійної етики та їх роль у визначенні специфічні особливості професійної діяльності та розкритті різноманіття, різнобічності моральних відносин. Основні види професійної етики: лікарська етика, педагогічна етика, етика вченого, актора, художника, підприємця, інженера, юриста, економіста

тощо. Особливості етики різних професій. Специфічні вимоги в області моралі від своєрідності професійної діяльності та виду професійної етики.

Тема 4. Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності (аудиторської, фінансово-кредитної, статистико-аналітичної)

Загальна характеристика принципів моралі та їх відображення у Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод.

Принцип гуманізму: сутність та історичні форми. Гуманістичні норми професійної моралі у сфері економічної діяльності.

Принцип справедливості. Форми вияву справедливості: моральне почуття, норми, принцип, ідеал, вчинок. Принцип відповідальності.

Принцип законності. Законність як юридичне і моральне явище. Панування закону у системі нормативної регуляції діяльності економіста. Законність і культура професійної діяльності. Взаємозв'язок принципів законності, гуманізму, справедливості.

Принцип моральних і правових норм поведінки. Принцип конфіденційності. Принцип компетентності у сфері професійної діяльності.

Фундаментальні принципи та правила надання аудиторських послуг: професійна компетентність та належна ретельність, чесність, об'єктивність, конфіденційність, незалежність, доброзичливість.

Тема 5. Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм

Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики. Морально-професійні кодекси як відбиття суспільної моралі. Клятва Гіппократа як один з перших професійних кодексів та вихідне положення розвитку професійної етики. Соціальні функції морально-професійних кодексів: пізнавальна (відображення об'єктивних процесів суспільно-професійного розподілу праці за конкретних історичних умов); регулятивна (забезпечує взаємозв'язок спеціалістів із суспільством; набір специфічних прийомів праці); ціннісно-орієнтаційна

(уявлення про моральний ідеал професіонала, його професійний обов'язок, честь, совість, справедливість).

Професійні етичні Кодекси економістів. Основні положення щодо особистої і професійної чесності, дотримання моральних норм, характеру стосунків з клієнтами і співробітниками, відносин стосунків з колегами.

Етичний кодекс працівників органів державної статистики. Асоціація українських банків (АУБ) та Кодекс професійної поведінки та етики працівників банків. Кодекс професійної етики аудиторів України (КПЕАУ). Міжнародна асоціація IAPA та Кодекс етики професійних бухгалтерів.

**Структура та тематичний план дисципліни
«Економічна культура та професійна етика»**

Назва теми	Всього годин	В тому числі			
		аудиторні	з них		Самостійна робота
			лекції	Семінарські (практичні)	
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1					
<i>Тема 1. Економічна культура: поняття та основні функції</i>	12	4	2	2	8
<i>Тема 2. Структурний аналіз економічної культури</i>	12	4	2	2	8
<i>Тема 3. Економічна культура як регулятивний фактор професійної підготовки та діяльності майбутніх економістів</i>	8	2	2		6
<i>Тема 4. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста.</i>	12	4	2	2	8
<i>Тема 5. Формування економічної культури фахівця економічної сфери в умовах економічної освіти</i>	14	6	4	2	8
Разом по модулю 1	58	20	12	8	38
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2					
<i>Тема 6. Сутність поняття «професійна етика». Умови виникнення і призначення професійної етики</i>	12	4	2	4	8
<i>Тема 7. Морально-етичні основи професійної діяльності економіста. Професійна етика й норми професійних ділових відносин</i>	12	4	4		8
<i>Тема 8. Види професійної етики та їх гуманістична спрямованість</i>	8	2	2		6
<i>Тема 9. Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності (статистико-аналітичної, аудиторської, фінансово-кредитної)</i>	12	4	2	2	8
<i>Тема 10. Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм</i>	16	6	2	4	10
Разом по модулю 2	62	22	12	10	40
Всього	120	42	24	18	78

Тематика семінарських та практичних занять

№	Назва теми	
1	<i>Тема 1. Економічна культура: поняття та основні функції</i>	2
2	<i>Тема 2. Структурний аналіз економічної культури</i>	2
3	<i>Тема 4. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста</i>	2
4	<i>Тема 5. Формування економічної культури фахівця економічної сфери в умовах економічної освіти</i>	2
5	<i>Тема 6. Сутність поняття «професійна етика». Умови виникнення і призначення професійної етики</i>	4
6	<i>Тема 9. Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності (статистико-аналітичної, аудиторської, фінансово-кредитної)</i>	2
7	<i>Тема 10. Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм</i>	4
	Всього	18

Самостійна робота

№	Назва теми	
1	<i>Тема 1. Економічна культура: поняття та основні функції</i>	8
2	<i>Тема 2. Структурний аналіз економічної культури</i>	8
3	<i>Тема 3. Економічна культура як регулятивний фактор професійної підготовки та діяльності майбутніх економістів</i>	6
4	<i>Тема 4. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста</i>	8
5	<i>Тема 5. Формування економічної культури фахівця економічної сфери в умовах економічної освіти</i>	8
6	<i>Тема 6. Сутність поняття «професійна етика». Умови виникнення і призначення професійної етики</i>	8
7	<i>Тема 7. Морально-етичні основи професійної діяльності економіста. Професійна етика й норми професійних ділових відносин</i>	8
8	<i>Тема 8. Види професійної етики та їх гуманістична спрямованість</i>	6
9	<i>Тема 9. Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності (статистико-аналітичної, аудиторської, фінансово-кредитної)</i>	8
10	<i>Тема 10. Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм</i>	10
	Всього	78

Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання виконується у формі реферату. Тематика рефератів наведена у розділі «Самостійна робота студента»

Умови визначення навчального рейтингу

Вид навчальної діяльності	Кількість	Максимальна оцінка за один вид діяльності	Разом балів
Лекції/перевірка конспектів лекцій	12		3
Практичні/семінарські заняття	9	5x6=30 3x4=12	42
Самостійна робота (у тому числі ІНДЗ)	2	5	10
Контрольна (модульна) робота	2	7+8	15
Разом			70

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за практичне/семінарське заняття може становити 5 балів. Активна робота під час практичного та семінарського заняття (відповіді на поставлені питання, участь у дискусіях, рецензування, аналіз виконаного завдання, тощо) 2-3 бали. В разі відсутності студента на практичному занятті (семінарі) самостійне виконання завдання може бути оцінено – 3 бали.

Пропуски занять студент повинен відпрацьовувати у встановлені викладачем терміни. Тема або розділ курсу за згодою викладача можуть бути відпрацьовані у вигляді написання реферату з його захистом.

Самостійна робота студента при підготовці до практичних та семінарських занять може бути оцінена максимально в 2 бали кожне завдання і 7 балів ІНДЗ.

Контрольна робота по кожному модулю оцінюється від 7 до 8 балів.

Для допуску до заліку студент має набрати не менш 50 балів.

Максимальна сума балів, яку може отримати студент за результатами поточного контролю дорівнює 70 балам.

Форма контролю	Кількість контрольних завдань	Максимальна сума балів за одне завдання	Разом
Залік Іспит	3 або комплексне завдання	10	30

Максимальна сума балів, яку студент може отримати за результатами поточного і підсумкового контролю складає 100 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

(реєстр методичних рекомендацій до виконання самостійної роботи, тестів, індивідуальних завдань, підготовки до практичних занять відео-аудіо матеріалів, схем, таблиць тощо).

Статті та методичні матеріали

1. Черушева Г.Б. Гуманістичні основи формування професійних якостей майбутнього економіста / Г.Б. Черушева // Науковий вісник ДАСОА, випуск № 4 (29). – К., 2010.
2. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Актуальні проблеми економічної освіти в Україні / В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації у XXI столітті». – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – 224 с. – С. 143 – 147.

3. Черушева Г.Б., Пархоменко В.В. Професійне середовище як фактор формування самостійності наукового економічного мислення майбутніх фахівців фінансово-кредитної сфери / Г.Б.Черушева, В.В.Пархоменко // міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011.–Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.

4. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б.Проблеми формування економічної культури як регулятивного фактора професійної діяльності майбутнього економіста /В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева //Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011, - Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.

5. Черушева Г.Б., Пархоменко В.В. Актуальні проблеми економічної психології / Г.Б.Черушева, В.В.Пархоменко // Науковий вісник ДАСОА. – К., 2005. – вип. 1. – С.48–53.

Презентації

«Компоненти організаційної культури»

«Характеристика структури корпоративної культури»

Рисунки

«Показники рівнів розвитку економічної культури»

«Динаміка засвоєння спеціальних знань студентів в ході експерименту»

Таблиці

1. Розподіл показників рівнів сформованості економічної культури студентів груп освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» (за результатами констатуючого експерименту)

2. Розподіл показників рівнів сформованості економічної культури студентів груп освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» (за результатами констатуючого експерименту)

3. Показники уподобань студентів експериментальних та контрольних груп щодо обраних методів навчального процесу

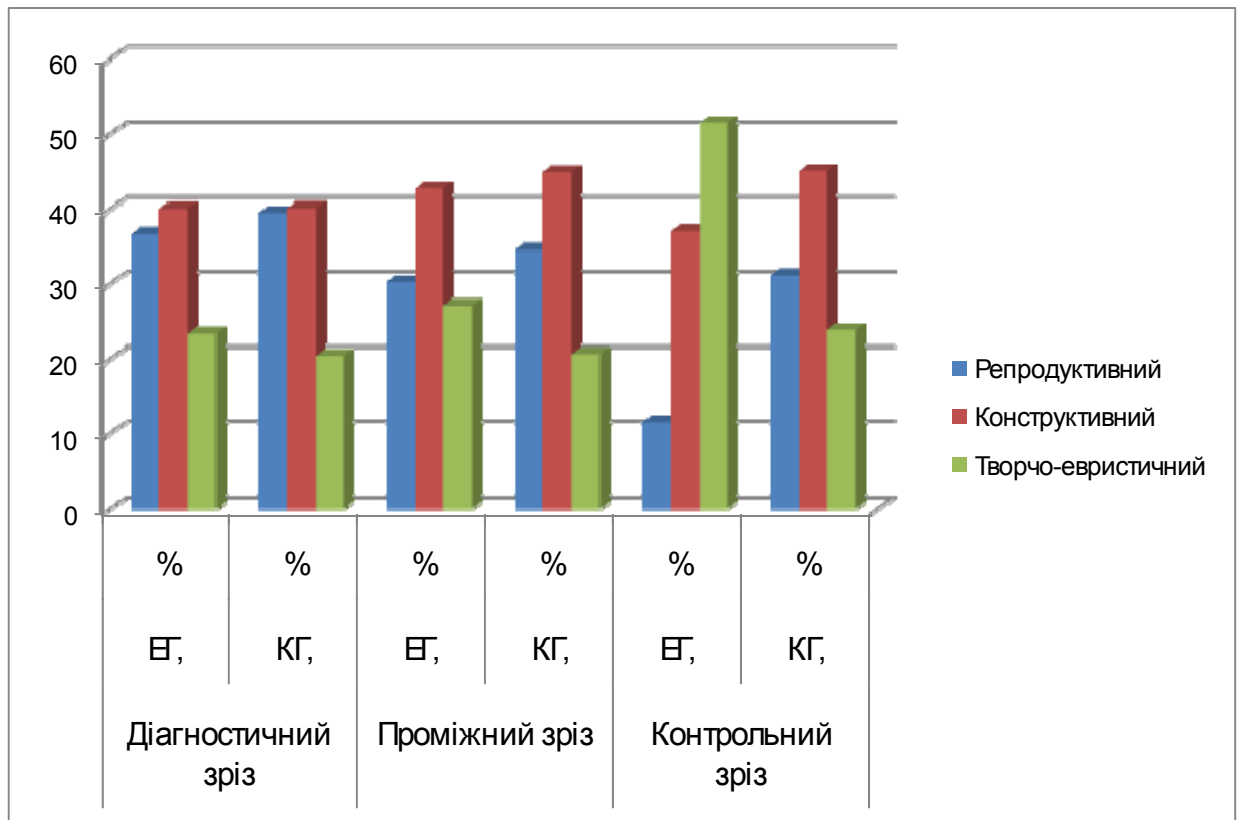

Рис 1. Показники рівнів розвитку економічної культури

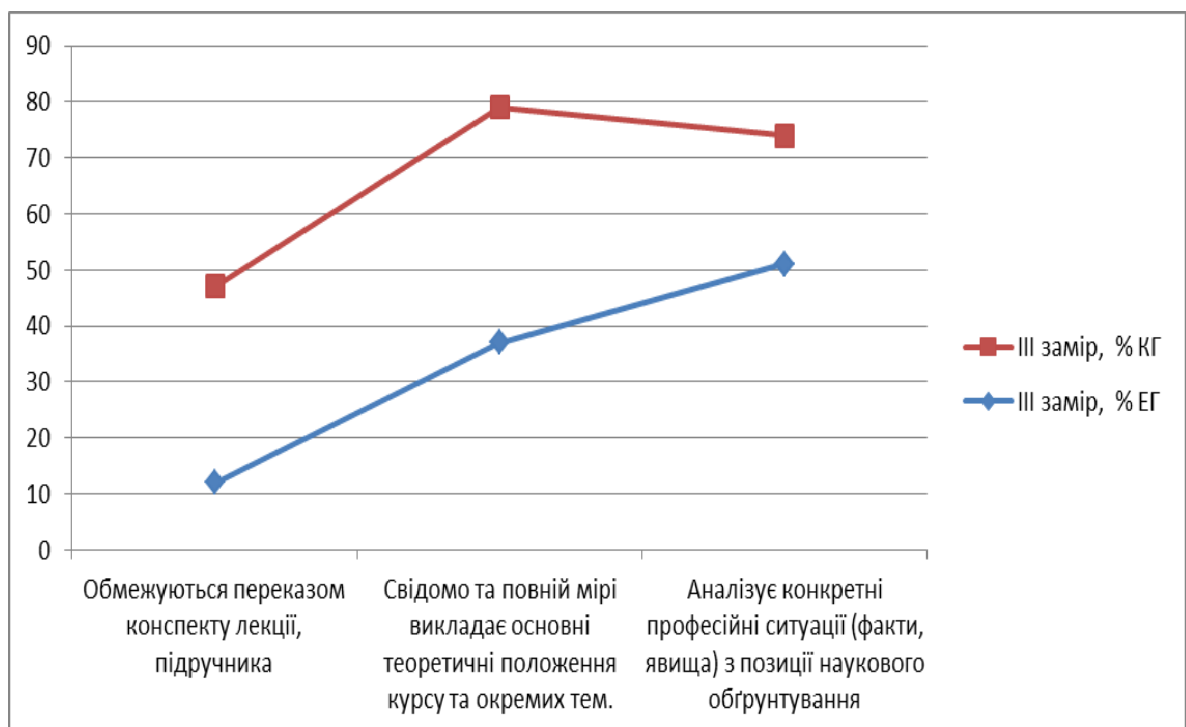

Рис 2. Динаміка засвоєння спеціальних знань студентів в ході експерименту

**Розподіл показників рівнів сформованості економічної культури студентів
груп освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
(за результатами констатуючого експерименту)**

Ознаки показників	Рівень прояву					
	<i>Репродуктивний</i>		<i>Конструктивний</i>		<i>Творчо-еверистичний</i>	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Усвідомлення мети та соціального значення професійної діяльності	23	38,33	20	37	17	28,3
Ставлення та задоволеність вибором економічної спеціальності	21	35,0	24	37,6	15	25,0
Самоконтроль та самоаналіз	20	33,33	23	38,3	17	28,3
Теоретична професійна підготовка	31	51,67	15	25,0	14	23,3
Професійна компетентність	27	45,0	21	35,0	12	20,0
Уміння застосовувати набуті знання для вирішення професійних завдань у різних ситуаціях	28	46,67	21	35,0	11	18,3
Ступінь оволодіння практичними вміннями і навичками	27	45,0	22	36,7	11	18,3
Ступінь розвитку професійної комунікативності	23	38,3	24	37,6	13	21,7
Ступінь ділової активності у сфері навчальної та професійної діяльності	29	48,3	19	31,67	12	20,0
Ступінь розвитку морально-етичних якостей на розумовому та поведінковому рівнях	28	46,67	21	35,0	11	18,3
Нестандартність економічного мислення у прийнятті рішень	29	48,3	21	35,0	10	16,7
Узагальнений результат за рівнями прояву економічної культури	26	43,3	21	35,0	13	21,7

**Розподіл показників рівнів сформованості економічної культури студентів
груп освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
(за результатами констатуючого експерименту)**

Ознаки показників	Рівень прояву					
	<i>Репродуктивний</i>		<i>Конструктивний</i>		<i>Творчо- евристичний</i>	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Усвідомлення мети та соціального значення професійної діяльності	23	38,3	25	41,7	19	31,7
Ставлення та задоволеність вибором економічної спеціальності	21	35,0	24	40,0	15	25,0
Самоконтроль та самоаналіз	20	33,3	23	38,3	18	30,0
Теоретична професійна підготовка	24	40,0	27	45,0	14	23,3
Професійна компетентність	22	36,7	21	35,0	12	20,0
Уміння застосовувати набуті знання для вирішення професійних завдань у різних ситуаціях	20	33,3	21	35,0	12	20,0
Ступінь оволодіння практичними вміннями і навичками	21	35,0	22	36,7	11	18,3
Ступінь розвитку професійної комунікативності	23	38,3	24	40,0	13	21,7
Ступінь ділової активності у сфері навчальної та професійної діяльності	24	40,0	27	45,0	12	20,0
Ступінь розвитку морально-етичних якостей на розумовому та поведінковому рівнях	25	41,7	27	45,0	13	21,7
Нестандартність економічного мислення у прийнятті рішень	19	31,7	23	38,3	15	25,0
Узагальнений результат за рівнями прояву економічної культури	22	36,6	24	40	14	23,3

Показники уподобань студентів експериментальних та контрольних груп щодо обраних методів навчального процесу

Група студентів	Методи навчання, показники у %						
	Метод моделювання	Метод спостереження	Ділові ігри	Аналіз ситуацій	Метод проєктів	Презентації	Традиційні методи навчання
	%	%	%	%	%	%	%
КГ	23	27	39	19	13	34	64
ЕГ	63	32	100	69	78	94	27,4

Специфіка навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу з формування економічної культури студентів спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «магістрів»

Назва дисципліни	Елементи економічних знань і умінь
Філософія науки і освіти	загальні закономірності, напрями та принципи пізнавального процесу; формування культурно-освітніх цінностей в умовах історичного поступу та сучасних глобалізаційних викликів
Педагогіка вищої школи	загальні закономірності педагогічного процесу; формування загальнолюдських та професійних цінностей, бачення розвитку системи вищої освіти України в контексті Євроінтеграції
Соціальна відповідальність	теоретико-методологічні, методичні та організаційно-економічні аспекти формування і розвитку соціальної відповідальності
Економічна культура та професійна етика	теоретико-методологічні, методичні та організаційно-економічні аспекти формування і розвитку економічної культури та морально-етичних основи професійної діяльності, принципи і норми професійної етики як методологічну основу економічної діяльності

Критерії, показники і рівні сформованості економічної культури студентів

Критерії	Показники та їх ознаки
Розуміння цілей, завдань професійної економічної діяльності	<p align="center"><i>Мотиваційний</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення мети та соціального значення професійної діяльності; – ставлення та задоволеність вибором економічної спеціальності
Теоретична професійна підготовка	<p align="center"><i>Змістовий</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – сформованість соціально-гуманітарних знань; – сформованість знань з дисциплін професійного спрямування; – уміння застосовувати набуті знання для вирішення професійних завдань у різних конкретних ситуаціях
Практична готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності	<p align="center"><i>Практично-орієнтовний</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ступінь оволодіння практичними вміннями та навичками; – ступінь ділової активності у сфері навчальної та професійної діяльності
Сформованість професійних якостей	<p align="center"><i>Професійно-орієнтований</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ступінь розвитку професійної комунікативності; – ступінь розвитку морально-етичних якостей на розумовому та поведінковому рівні; – нестандартність економічного мислення у прийнятті управлінських рішень; – відповідальність
Рівні	<ul style="list-style-type: none"> – репродуктивний; – конструктивний; – творчо-евристичний

Рекомендована література

Базова

(посібники, підручники, інші видання)

1. Аболіна Т.Г., Єфіменко В.В., Лінчук О.М. Етика: Навч. Посібник для вузів / Т.Г.Аболіна, В.В.Єфіменко, О.М.Лінчук.-К.: Либідь,1992.–328с.
2. Андреева Т. Є., Бутенко О. П., Опікунова Н. В., Садовніченко О. В., Тулін В. М. Етика та психологія ділових відносин: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Тетяна Євгеніївна Андреева (ред.). – Х. : Бурун Книга, 2004. – 143с.
3. Баранівський В.Ф., Скворцова Т.Г. Етика бізнесу: Навчальний посібник. – К.: Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 200 с.
4. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. — 895 с.
5. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування: Навч. посіб.. — К. : Артєк, 2000. — 190с
6. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І., Шейко С. В. Філософські основи менеджменту і бізнесу: Навч. посібник / Європейський ун- т. — К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. — 111с.
7. Иванов Г.П. Экономика культуры: учеб. пособие для вузов / Г.П. Иванов, М.А. Шустров. – М.: ЮНИТИ-Дана, 2001. — 183 с.
8. Лозовой В. О., Панов М. І., Стасевська О. А., Ценко М. Б., Ярова В. Ф. Етика: Навч. посіб. / В.О. Лозовой (ред.). — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 224с.
9. Лукашевич М. П. Соціологія економіки: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. — К.: Каравела, 2005.
10. Малахов В. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник для вищ. навч. закл. / Віктор Малахов: Ред. С. Головка, Т. Янголь. -4-те вид., - К.: Либідь, 2002. -382 с.
11. Матвеев С. О. Економічна соціологія : підручник / С. О. Матвеев, Л. І. Лясота. – Суми : Університетська книга, 2006. – 184 с.
12. Мовчан В. Етика: Курс лекцій: Навчальний посібник / Віра Мовчан. -3-тє вид., виправл. і доп.. -К.: Знання, 2007. - 483с.
13. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 291 с.

14. Теорія економічної культури: навчально-методичний посібник.-К., 2012.
15. Фединець Н. І. Соціологія ринку : навч. посіб. / Н. І. Фединець, Ю. Б. Миронов, М. Р. Гонська. – Львів : Львів. комерц. акад., 2011. – 226 с.
16. Философский словарь [под ред. И.Т. Фролова]. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 560 с.
17. Экономическая психология / Под ред. Й.В. Андреевой. – СПб.: Питер

Додаткова

1. Ангелова Б.П. Экономическая культура и трудовая активность личности : автореф. дис... канд. филос. наук / Б.П. Ангелова. – М. : Академия общественных наук, 1983.– 21, [1] с.
2. Ахметов Б.С. Педагогические основы построения информационной образовательной среды вуза / Б.С.Ахметов. — Актобе: АГУ им. К. Жубанова, 2009. – 332с.
3. Балашова Ю.В. Засади формування економічної культури інформаційної комунікації у вищій школі // Науковий вісник. – Одеса: Видавництво ПДПУ ім.. К.Д. Ушинського. - №1-2. – 2002. – С.110-118.
4. Балашова Ю.В. Педагогічні умови формування економічної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... канд..пед.наук : 20.02.02 / Балашова Юлія Валеріївна. – Хмельницький, 2002 – 188 с.
5. Балл Г. Гуманізація освіти у контексті сучасності: психолого-педагогічний орієнтир / Георгій Балл // Освіта і управління. – 1999. – Т. 3, Ч. 4. – С. 13–24.
6. Бергер П. Капіталістична революція. П'ятдесят пропозицій щодо процвітання, рівності і свободи. – К., 1995.
7. Божович Л. И. Избранные психологические труды: проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – М. : Международная педагогическая академия, 1995. – 209 с.
8. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. // Избр. произведения. – М.: Прогресс, 1990.
9. Верхово А.П. Критерії і норми якісної оцінки знань, умінь і навичок у студентів // Проблеми освіти. - №1. – 1995. – С.108-115.

10. Возный Т. С. Этика деловых отношений (для деловых людей и бизнесменов) / Т.С. Пархоменко (ред.). – К. : УкрИНТЭИ, 2001. – 106с. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 380 с.
11. Глухарев С.М. Методичні вказівки до виконання практичних і самостійних робіт з курсу «Економічна діагностика» (для студентів усіх форм навчання спеціальності 8.050107 "Економіка підприємства".)
12. Гурьянова В. Г. Экономическое образование и воспитание как единый процесс формирования и развития будущего специалиста [Электронный ресурс] / В. Г. Гурьянова. – Режим доступа : <http://agrotex.ru/436>.
13. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика: Учебник. – М.: Гардарики, 2003
14. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І., Шейко С. В. Філософські основи менеджменту і бізнесу: Навч. посібник / Європейський ун- т. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. — 111с.
15. Дзундза А.І Теоретичні та методичні засади формування соціоекономічної культури студентів вищих навчальних закладів [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Дзундза Алла Іванівна ; Донецький національний ун-т. - Донецьк, 2005. - 472 с.
16. Ділові контакти з іноземними партнерами: Навч.-практ. посіб. для бізнесмена / Європейський ун-т / І.І. Тимошенко (заг.ред.), Юрій Іванович Палеха (уклад.) – К. : Видавництво Європейського університету, 2004. – 283с.
17. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. – М.: Канон, 1996.
18. Економіко-культурний смисл грошей // Теоретичні та прикладні питання економіки. Зб.наук.пр. – 2009. – Вип.20 // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2009. – №109.
19. Економічна культура молоді за умов становлення ринкових відносин в Україні. : Дис... канд. наук: 22.00.04 – 2009.
20. Економічна соціалізація молоді: соціально-психологічний аспект / за заг. ред. В. В. Москаленко. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. – 336 с.
21. Ефременко Т. К вопросу об экономической культуре общества /Т. К. Ефременко // Соціальні виміри суспільства : збірник наукових праць. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 49-64.

- 22.Ефременко Т. О. Социологическая теория экономической культуры / Т. О. Ефременко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : збірник наукових праць. – Харків, 2004. – С. 81-84.
- 23.Ефременко Т.О. Економічна культура як соціологічне поняття / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2005. – № 3. – С. 123-141.
- 24.Заславская Т.И., Рывкина Р.В. Экономическая культура как регулятор функционирования и развития экономики / Т.И.Заславская, Р.В.Рывкина // Социология экономической жизни: очерки теории – Новосибирск, 1991.
- 25.Зомбарт В. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. – М.: Наука, 1994.
- 26.Иванов Г.П. Экономика культуры: учеб. пособие для вузов / Г.П. Иванов, М.А. Шустров. – М.: ЮНИТИ-Дана, 2001. – 183 с.
- 27.Иванов Ю, Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Н. А. Дробитько, О. С Абрамова. – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2004. – 256 с.
- 28.Іваницька О.М. Формування економічної культури сучасного керівника навчального закладу / О.М. Іваницька // Держава та регіони. – 2010. – № 3. – С.45-48.
- 29.Іщенко М. П., Лазарчук Ю. В., Руденко І. І., Яценко В. М. Філософія бізнесу і менеджменту: Скорочені тексти лекцій. – Черкаси : БРАМА. Видавець Вовчок О.Ю., 2003. – 56с.
- 30.Камерон К. Диагностика и изменение организационной культуру. Пер. с англ./К. Камерон, Р. Куинн; Под ред. Н. В. Андреевой. – СПб Питер, 2001. – 320 с.
- 31.Кицкай Л. І. Економічна культура як складова економічної освіти / Л. І. Кицкай // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний університет". Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2007. – № 3 (21). – С. 43-47.
- 32.Климов Е. А. Общечеловеческие ценности глазами психолога профессиеведа / Е. А. Климов // Психологический журнал. – 1993. – Т. 14. – № 4. – С. 130-136.
- 33.Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості / Л. О.Коберник // Наука і освіта : наук.-практ. журнал. – Одеса, 2008. – № 4-5. – С. 28-33.

34. Ковалевич М.С. Современная образовательно-профессиональная среда как источник и условие системного становления профориентационной деятельности / М.С. Ковалевич // Народ. асвета. – 2011. – № 12. – С. 21–27.
35. Козырев В.А. Построение модели гуманитарной образовательной среды [Электронный ресурс] / В. А. Козырев. – Pedagog 1999. – №7. – Режим доступа: - http://www.uni-altai.ru/Journal/pedagog/pedagog_7/a06.htm.
36. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // «Освіта України» – 2004. – №6 – 23 січня. – С. 4–5
37. Костриця Н.М., Свистун В.І., Ягупов В.В. Методика навчання студентів спілкуванню в управлінській діяльності : навчальний посібник / Н. М. Костриця, В. І. Свистун, В. В. Ягупов. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 272 с.
38. Костюкова О. Безперервність розвитку економічної культури особистості у системі освіти / О. Костюкова // Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн. - Рівне 2013г. № 1 ч. 2 (Матеріали XI Міжнародної науково-методичної конференції "Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти"). – С.123-126.
39. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
40. Крупський О.П. Особистість у просторі економічної культури / О.П. Крупський, Ю.М. Стасюк // Особистість у просторі культури: Матеріали II Севастопольського Міжнародного науково-практичного симпозиуму 23 вересня 2010 р./ за ред. Г.О. Балла, О.Б. Бовть. – Севастополь: Рібест, 2010. – С. 45-46.
41. Крупський О.П., Стасюк Ю.М. Економічна культура як фактор інноваційного розвитку економіки країни / О.П. Крупський, Ю.М. Стасюк // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка» : Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2012. – Вип. №9.
42. Крюкова О. І. Проблема цінності в економіці / О. І. Крюкова // Економіка і регіон. – 2008. – № 4. – С. 183-186.
43. Кулюткин Ю., Тарасов С. Образовательная среда и развитие личности / Ю. Кулюткин, С. Тарасов. // Новые знания. – 2001. – № 1. – С. 6–7.

44. Лобко О. Б. Роль економічної культури в інституційному перетворенні економічних відносин / О. Б. Лобко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 3. – С. 195-198.
45. Ложкін Г. Особливості та структура економічної свідомості суб'єктів соціального простору [Електронний ресурс] / Г. Ложкін, В. Спасенников, В. Комаровська. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent>.
46. Максимова Н.А. Проблемы формирования информационной образовательной среды ученого заведения [Электронный ресурс] /Н. А. Максимова. – Режим доступа : <http://конференция.com.ua/pages/view/264> (Смоленский гос университет).
47. Маркович Д. Социология труда: Учебник. – М., 1987.
48. Матвеева С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія : підручник / С.О. Матвеев, Л.І. Лясота. – Суми : Університетська книга, 2006. – 184 с.
49. Максимов Б.В. Психология бизнеса и предпринимательства: Учебное пособие. - К.: ИД "Профессионал", 2005, - 256 с.
50. Медянцева С. Г. Экономическая культура студентов в условиях рыночной экономики /С. Г. Медянцева, Н. В. Кавкаева // Знание. Понимание. Умение. – 2005. – № 4. – С. 74–79.
51. Мімандусова Г. Ринок праці в Україні: тенденції та перспективи (соціально-економічний аналіз). — К., 1999.
52. Мороз О.В., Карачина Н.П. Методологічні проблеми економічної освіти в Україні / О.В. Мороз, Н.П. Карачина // Збірник наукових праць. під заг.ред. І. М. Бендери, С.Б.Слободяна. – Кам'янець-Подільський, 2011. – С.314-317.
53. Москаленко В.В. Соціально-психологічні засади економічної культури особистості / В.В. Москаленко// Соціальна психологія. – 2007. – № 4. – С. 3-16.
54. Набока Б. Ключові домінанти управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу / Б. Набока // Наукові записки : збірник наукових праць КДПУ. Серія. Педагогічні науки. – 2009. – № 87. – С. 126–131.
55. Олейник А.Н. Институциональная экономика : учебное пособие / А.Н. Олейник. – М. : Инфра-М, 2002. – 416 с.

- 56.Пальчук М.І. Створення єдиного освітнього середовища професійної освіти в умовах європейської інтеграції / М.І. Пальчук // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу: міжнар. наук.практ. конф. Ч. 1., 2009 р. 5-7 берез., м. Ялта: [матеріали]. – Ялта: РВНЗКГУ, 2009. – С. 205-208
- 57.Панова М. С. Образовательная составляющая экономической системы общества/ М. С. Панова // Человек и образование. – 2007. – № 3-4. – С.107-109.
- 58.Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Актуальні проблеми економічної освіти в Україні / В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева //Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації у ХХІ столітті». – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – 224 с. – С. 143 – 147.
- 59.Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Проблеми формування економічної культури як регулятивного фактора професійної діяльності майбутнього економіста /В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011, - Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.
- 60.Пилипенко В. Е. Социальная регуляция трудового поведения (социологический анализ). – К.: Наук. думка, 1999.
- 61.Пилипенко В. Економічна свідомість і культура населення в період ринкової трансформації суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002.- №4 за жовтень-грудень. – С.197-206.
- 62.Платонов К.К. Вопросы психологии труда /К.К. Платонов. – М. : Медицина, 1970. – 263 с.
- 63.Помпеев Ю.А. Основы экономической культуры. / Ю.П. Помпеев. – СПб. : СПГУК, 2008. – 296 с.
- 64.Портер М. Стратегія конкуренції/ Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1997. – 390 с.

- 65.Рижиков В.С. Шляхи вирішення проблеми формування економічної культури майбутніх юристів. // Научные труды академии: специальный выпуск VII // Под. ред Р.Н.Макарова. – Кировоград: Издательство ГЛАУ, 2002. –С.38-45.
- 66.Рилоль-Сарагоси Ф. Б. Основы финансового и управленческого анализа. - М. Изд. "ПРИОР", 2000. - 224 с.
- 67.Родионова Н.В. Модели «Homo economicus» / Н.В. Родионова // Человек. – 2004. – № 4. – С.77-91.
- 68.Романюк Л. Розвиток ціннісних орієнтацій студентів у навчальному процесі / Л. Романюк // Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / редкол. : С. У. Гончаренко, В. О. Радкевич, І. Є. Каньковський [та ін.]. – Хмельницький, 2005. – Вип. 3. – С. 48-52.
- 69.Сингаївська А.М. Трансформації вищої економічної освіти у контексті переходу до стійкого розвитку суспільства : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Сингаївська Алла Михайлівна ; Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". - К., 2011. - 239 с.
- 70.Сірий Є. В., Фареник С. А. Соціологія підприємництва. Крок пер- ший. — К., 2000.
- 71.Сливка С. Роль економічної культури юриста у формуванні професіоналізму. // Право України. - №4. – 1999. – С.84-87, 110.
- 72.Соколова Г. Н. Экономическая социология. — Минск, 1995.
- 73.Соціологія: словник термінів і понять. — К.: Кондор, 2006.
- 74.Стасюк Ю.М. Формування економічної культури молодого фахівця / Ю.М. Стасюк // матеріали Всеукраїнського науково-практичного симпозиуму «Особистість у просторі культури» ; 24 вересня 2009 р. – Севастополь : Рібест, 2009. – С. 100-102.
- 75.Суименко Е. И. Homo Economicus современной Украины. Поведенческий аспект. – К., 2004.
- 76.Тандир Л.В. Формування економічної культури студентів промислово- економічного коледжу в професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тандир Лариса Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 283 с.

77. Хайек Ф. Общество свободных. – Лондон, 1989
78. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога. – К.: "Академвидав", 2012.-208 с.
79. Черушева Г.Б. Гуманістичні основи формування професійних якостей майбутнього економіста / Г.Б. Черушева // Науковий вісник ДАСОА, випуск № 4 (29). – К., 2010.
80. Черушева Г.Б., Пархоменко В.В. Актуальні проблеми економічної психології / Г.Б. Черушева, В.В.Пархоменко // Науковий вісник ДАСОА. – К., 2005. – вип. 1. – С.48–53.
81. Черушева Г.Б., Пархоменко В.В. Професійне середовище як фактор формування самостійності наукового економічного мислення майбутніх фахівців фінансово-кредитної сфери / Г.Б.Черушева, В.В.Пархоменко // міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.
82. Яремчук Н. Система ціннісних орієнтацій професійної підготовки майбутніх економістів / Н. Яремчук // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 24. – С.132-38. – (Серія «Педагогічна»).
83. Ясвін В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвін. – М. : Смысл, 2001. - 366 с.
84. Holland J. L. Making vocational choices: a theory of careers. Englewood Cliffs. NJ. 1973.
85. Rothwell's five generations of innovation models [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// innovatorium.wordpress.com/2010/05/03/rothwells-five-generations-of-innovation-models/](http://innovatorium.wordpress.com/2010/05/03/rothwells-five-generations-of-innovation-models/)

**Структурно-логічна схема вивчення дисципліни
«Економічна культура та професійна етика»**

***Попередні дисципліни та їх розділи, що використовуються в даній
дисципліні:***

Філософія

Етика та естетика

Соціологія

Психологія

Економічна психологія

Економіка підприємства

Діловий етикет і протокол

Плани лекцій
Змістовий модуль 1.

Тема 1. Вступ. Предмет та завдання курсу. Економічна культура: поняття, функції, основні типи.

План:

1. Предмет та завдання та організаційні основи курсу.
2. Поняття економічної культури. Філософський, соціологічний, культурологічний, психолого-педагогічний підходи визначення економічної культури особистості та суспільства.
3. Функції економічної культури.

Тема 2. Структурний аналіз економічної культури.

План:

1. Структура економічної культури.
2. Економічна свідомість як особливу форму психічної діяльності.
3. Економічне мислення: поняття, види, критерії рівня сформованості.
4. Економічна діяльність – важливий чинник розвитку суб'єкта діяльності.

Тема 3. Економічна культура як регулятивний фактор професійної підготовки та діяльності майбутніх економістів.

План:

1. Економічна культура як чинник соціального механізму розвитку економіки.
2. Економічна культура і трудова активність.
3. Економічна культура як регулятор функціонування і розвитку суспільного відтворення.

Тема 4. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста.

План:

1. Критерії сформованості економічної культури.
2. Показники та ознаки економічної культури: *мотиваційний, змістовий, практично-орієнтовний, професійно-орієнтований.*
3. Рівні сформованості економічної культури: *репродуктивний; конструктивний; творчо-евристичний.*

Тема 5. Формування економічної культури фахівця економічної сфери в умовах економічної освіти

План:

1. Концепція формування економічної культури майбутніх економістів в контексті вищої економічної освіти.
2. Основні принципи формування економічної культури рівні сформованості економічної культури: *репродуктивний; конструктивний; творчо-евристичний*.
3. Становлення та розвиток економічної культури в умовах освітньо-професійного середовища.

Змістовий модуль II.

Тема 1. Сутність поняття «професійна етика». Умови виникнення і призначення професійної етики.

План:

1. Сутність поняття професійної етики. Історія та умови виникнення етики.
2. Морально-професійні норми різних історичних епох.
3. Основні різновиди етики. Професійна етика – особлива галузь етичного знання (Аристотель).
4. Співвідношення теоретичної та практичної етики. Морально-етичні критерії економічної діяльності.

Тема 2. Морально-етичні основи професійної діяльності економіста. Професійна етика й норми професійних ділових відносин.

План:

1. Етичні норми економічної діяльності і життя людини.
2. Права і обов'язки фахівця економічної сфери в контексті норм етики.
3. Моральна цінність ділового спілкування як ключового елементу етики ділових стосунків.
4. Службова етика, Корпоративна етика. Моральна культура посадової особи (керівника) та її формування.

Тема 3. Види професійної етики та їх гуманістична спрямованість.

План:

1. Види професійної етики та їх роль у визначенні специфічні особливості професійної діяльності
2. Класифікація професійної етики
3. Специфічні вимоги в області моралі від своєрідності професійної діяльності та виду професійної етики.

Тема 4. Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності (аудиторської, фінансово-кредитної, статистико-аналітичної)

План:

1. Загальна характеристика принципів моралі. Загальна декларація прав людини та Європейська конвенція про захист прав людини й основних свобод.
2. Принцип гуманізму: сутність та історичні форми. Гуманістичні норми професійної моралі у сфері економічної діяльності.
3. Принцип справедливості. Принцип відповідальності. Принцип законності.
4. Принцип компетентності у сфері професійної діяльності.
5. Принцип моральних та правових норм поведінки. Принцип конфіденційності.
6. Фундаментальні принципи та правила надання аудиторських послуг:

Тема 5. Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм.

План:

1. Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики.
2. Соціальні функції морально-професійних кодексів: пізнавальна, регулятивна, ціннісно-орієнтаційна.
3. Професійно-етичні кодекси економістів.
4. Етичний кодекс працівників органів державної статистики.
5. Кодекс етики професійних бухгалтерів.

Плани семінарських (практичних) занять

Семінарське заняття 1(2 години)

Тема: Економічна культура як феномен людського життя

План:

1. Витоки зародження, сутність та основні характеристики економічної культури.
2. Філософська, соціологічна, культурологічна, економічна та психологічна інтерпретація економічної культури суспільства і особистості.
3. Економічна культура найдавніших цивілізацій та її зв'язок з людською природою.
4. Особливості економічної культури України: етапи формування та перспективи розвитку.
5. Економічна культура: зв'язок економічної та соціальної реальності суспільства,

Рекомендована література:

1. Матвеев С. О. Економічна соціологія : підручник / С. О. Матвеев, Л. І. Лясота. – Суми : Університетська книга, 2006. – 184 с.
2. Теорія економічної культури/Навчально-методичний посібник.-К., 2012.
3. Фединець Н. І. Соціологія ринку : навч. посіб. / Н. І. Фединець, Ю. Б. Миронов, М. Р. Гонська. – Львів : Львів. комерц. акад., 2011. – 226 с.
4. Философский словарь [под ред. И.Т. Фролова]. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 560 с.
5. Экономическая психология / Под ред. Й.В. Андреевой. – СПб.: Питер
6. Ефременко Т. О. Социологическая теория экономической культуры / Т. О. Ефременко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : збірник наукових праць. – Харків, 2004. – С. 81-84.
7. Ефременко Т.О. Економічна культура як соціологічне поняття / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2005. – № 3. – С. 123-141.
8. Помпеев Ю.А. Основы экономической культуры. / Ю.П. Помпеев. – СПб. : СПГУК, 2008. – 296 с.

Семінарське заняття 2 (2 години)

Тема: Економічна культура як інтегративне системне утворення.

План:

1. Основні компоненти економічної культури особистості (мотиваційний, когнітивний, технологічний, комунікативний)
2. Структурний аналіз економічної культури.
3. Економічна свідомість як особлива форма психічної діяльності.
4. Економічне мислення як система поглядів людини на закономірності економічного розвитку.
5. Економічна культура як система цінностей і спонукань господарської діяльності.

Рекомендована література:

1. Теорія економічної культури/Навчально-методичний посібник.-К., 2012.
2. Экономическая психология / Под ред. Й.В. Андреевой. – СПб.: Питер
3. Дзундза А.І Теоретичні та методичні засади формування соціоекономічної культури студентів вищих навчальних закладів [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Дзундза Алла Іванівна ; Донецький національний ун-т. - Донецьк, 2005. - 472 с.
4. Крупський О.П. Особистість у просторі економічної культури / О.П. Крупський, Ю.М. Стасюк // Особистість у просторі культури: Матеріали II Севастопольського Міжнародного науково-практичного симпозиуму 23 вересня 2010 р./ за ред. Г.О. Балла, О.Б. Бовть. – Севастополь: Рібест, 2010. – С. 45-46.
5. Ложкін Г. Особливості та структура економічної свідомості суб'єктів соціального простору [Електронний ресурс] / Г. Ложкін, В. Спасенников, В. Комаровська. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent>.
6. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Проблеми формування економічної культури як регулятивного фактора професійної діяльності майбутнього

економіста /В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011, - Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.

7. Пилипенко В. Економічна свідомість і культура населення в період ринкової трансформації суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002.- №4 за жовтень-грудень. – С.197-206.

8. Сливка С. Роль економічної культури юриста у формуванні професіоналізму. // Право України. - №4. – 1999. – С.84-87, 110.

9. Тандир Л.В. Формування економічної культури студентів промислово-економічного коледжу в професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тандир Лариса Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2009. - 283

Семінарське заняття 3 (2 години)

Тема: Критерії сформованості економічної культури спеціаліста.

План:

- 1.Критерії та показники сформованості економічної культури.
- 2.Характеристики мотиваційного компоненту економічної культури.
- 3.Рівні сформованості економічної культури.

Рекомендована література:

1. Ложкін Г. Особливості та структура економічної свідомості суб'єктів соціального простору [Електронний ресурс] / Г. Ложкін, В. Спасенников, В. Комаровська. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent>.

2. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Проблеми формування економічної культури як регулятивного фактора професійної діяльності майбутнього економіста /В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011, - Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.

3. Тандир Л.В. Формування економічної культури студентів промислово-економічного коледжу в професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тандир Лариса Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2009. – 283

4.Теорія економічної культури/Навчально-методичний посібник.-К., 2012.

Семінарське заняття 4 (2 години)

Тема: Формування економічної культури фахівця економічної сфери в умовах економічної освіти.

План:

- 1.Концепція формування економічної культури економістів в системі економічної освіти.
- 2.Основні принципи формування економічної культури

3. Становлення тв. Розвиток економічної культури в умовах освітньо-професійного середовища.

Рекомендована література:

1. Балл Г. Гуманізація освіти у контексті сучасності: психолого-педагогічний орієнтир / Георгій Балл // Освіта і управління. – 1999. – Т. 3, Ч. 4. – С. 13–24.

2. Кицкай Л. І. Економічна культура як складова економічної освіти / Л. І. Кицкай // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний університет". Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2007. – № 3 (21). – С. 43-47.

3. Ковалевич М.С. Современная образовательно-профессиональная среда как источник и условие системного становления профориентационной деятельности / М.С. Ковалевич // Народ. асвета. – 2011. – № 12. – С. 21–27.

4. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // «Освіта України» – 2004. – №6 – 23 січня. – С. 4–5

5. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Проблеми формування економічної культури як регулятивного фактора професійної діяльності майбутнього економіста / В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011, - Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.

6. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Актуальні проблеми економічної освіти в Україні / В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації у XXI столітті». – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2012. – 224 с. – С. 143 – 147.

7. Пархоменко В.В., Черушева Г.Б. Проблеми формування економічної культури як регулятивного фактора професійної діяльності майбутнього економіста / В.В. Пархоменко, Г.Б. Черушева // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 листопада 2010 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2011, - Вип. 2 (21) – Ч.1 – С.323 – 334.

8. Пальчук М.І. Створення єдиного освітнього середовища професійної освіти в умовах європейської інтеграції / М.І. Пальчук // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу: міжнар. наук.практ. конф. Ч. 1., 2009 р. 5-7 берез., м. Ялта: [матеріали]. – Ялта: РВНЗКГУ, 2009. – С. 205-208

9. Тандир Л.В. Формування економічної культури студентів промислово-економічного коледжу в професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тандир Лариса Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2009. – 283

10. Теорія економічної культури/Навчально-методичний посібник.-К., 2012.

Семінарське заняття 5

Тема: Сутність поняття «професійна етика». Умови виникнення і призначення професійної етики.

План:

1. Історія та умови виникнення етики.
2. Професійна етика в суспільстві. Предмет завдання професійної етики.
3. Професійна етика у працях Аристотеля, Ш. Монтескє, О. Конта, Е.Дюркгейма.
4. Морально-професійні норми різних історичних епох.
5. Професійна етика бізнесменів американського великого бізнесу.

Рекомендована література:

1. Аболіна Т.Г., Ефіменко В.В., Лінчук О.М. Етика: Навч. Посібник для вузів/ Т.Г.Аболіна, В.В.Ефіменко, О.М.Лінчук.-К.:Либідь,1992.-328с.
2. Баранівський В.Ф., Скворцова Т.Г. Етика бізнесу: Навчальний посібник. – К.: Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 200 с.
3. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І., Шейко С. В. Філософські основи менеджменту і бізнесу: Навч. посібник / Європейський ун- т. — К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. — 111с.
4. Малахов В. Етика:Курс лекцій: Навч.посібник для вищ.навч.закл./Віктор Малахов: Ред.С.Головка, Т.Янголь.-4-те вид.,- К.:Либідь, 2002.-382 с.
5. Мовчан В.Етика:Курс лекцій:Навчальний посібник/Віра Мовчан.-3-те вид., виправл. і доп..-К.:Знання, 2007.- 483с.
6. Лозовой В. О., Панов М. І., Стасевська О. А., Ценко М. Б., Ярова В. Ф. Етика: Навч. посіб. / В.О. Лозовой (ред.). — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 224с.

Семінарське заняття 6.

Тема: Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності

План:

1. Загальна характеристика принципів моралі.
2. Гуманістичні норми професійної моралі у сфері економічної діяльності.
3. Принцип справедливості, відповідальності та законності, їх взаємозв'язок.
4. Фундаментальні принципи і правила у різних сферах економічної діяльності (надання аудиторських, банківських та інших послуг).

Рекомендована література:

1. Баранівський В.Ф., Скворцова Т.Г. Етика бізнесу: Навчальний посібник. – К.: Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 200 с.
2. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І., Шейко С. В. Філософські основи менеджменту і бізнесу: Навч. посібник / Європейський ун- т. — К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. — 111с.

3. Малахов В. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник для вищ. навч. закл./ Віктор Малахов: Ред. С. Головка, Т. Янголь. - 4-те вид., - К.: Либідь, 2002. - 382 с.

4. Мовчан В. Етика: Курс лекцій: Навчальний посібник/ Віра Мовчан. - 3-те вид., виправл. і доп.. - К.: Знання, 2007. - 483 с.

5. Лозовой В. О., Панов М. І., Стасевська О. А., Ценко М. Б., Ярова В. Ф. Етика: Навч. посіб. / В. О. Лозовой (ред.). — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 224 с.

Практичне заняття 7.

Тема: Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм.

Завдання 1. Розробити презентаційні проекти професійно-етичний кодекс економіста (відповідно до фаху – бухгалтерів, аудиторів, банкірів). Визначити комплекс професійних рис, індивідуально-особистісних якостей, морально-етичних норм поведінки та вимог до професійної діяльності.

Завдання 2. Зробити порівняльний аналіз професійно-етичного кодексу статистика, бухгалтера, банкіра. Визначити загальні вимоги та професійні відмінності працівників різних категорій економічної сфери діяльності.

Завдання 3. Захист презентаційних проектів професійно-етичний кодексу економіста кожною групою.

Завдання виконується групами по 4-5 осіб за відповідною структурою.

Підготовчий етап до практичного заняття:

1. Студенти мають проаналізувати літературні джерела. Які висвітлюють питання професійної етики економістів, ділового спілкування, етики і бізнесу та інше.
2. Студенти мають ознайомитися з різними зразками Професійних кодексів (у тому числі інших сфер діяльності.) Особливу увагу слід звернути на структуру кодексу.
3. Визначити типові ситуації професійної діяльності прояву морально-етичної поведінки працівника або порушення норм ділової (корпоративної етики).

Рекомендована література:

1. Андреева Т. Є., Бутенко О. П., Опікунова Н. В., Садовніченко О. В., Тулін В. М. Етика та психологія ділових відносин: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Тетяна Євгеніївна Андреева (ред.). – Х. : Бурун Книга, 2004. – 143 с.

2. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування: Навч. посіб.. – К. : Арттек, 2000. — 190 с

3. Баранівський В.Ф., Скворцова Т.Г. Етика бізнесу: Навчальний посібник. – К.: Видавець ПАЛІВОДА А.В., 2008. – 200 с.

4. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І., Шейко С. В. Філософські основи менеджменту і бізнесу: Навч. посібник / Європейський ун- т. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2006. – 111 с.

5. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 291 с.

6. Етичний кодекс працівників органів державної статистики. Асоціація українських банків (АУБ) та Кодекс професійної поведінки та етики працівників банків.

7. Кодекс професійної етики аудиторів України (КПЕАУ).

8. Міжнародна асоціація ІАРА та Кодекс етики професійних бухгалтерів.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Теми рефератів

1. Економічна культура в системі економічної соціології.
2. Взаємозв'язок економічної соціології з іншими науками.
3. Економічна культура та економічна поведінка.
4. Вплив економічної культури на діяльність підприємства.
5. Економічна культура і стратегія фірми.
6. Особливості економічної культури підприємств в Україні.
7. Компоненти організаційної культури.
8. Методи, прийоми і способи культурологічної діагностики.
9. Основні корпоративні цінності й норми.
10. Елементи культури виробництва.
11. Характеристика структури елементів корпоративної культури.
12. Існуючі моделі і типи організаційної культури.
13. Типами культури, за якими будується профіль організаційної культури підприємства.
14. Морально-етичні основи професійної діяльності економіста.
15. Професійна етика й норми професійних ділових відносин.
16. Вчинок як критерій моральних якостей індивіда в умовах свободи вибору.
17. Специфіка професійної моралі та професійної етики фахівця зв'язків з громадськістю.
18. Соціальні ідеали та моральні принципи працівника економічної сфери.
19. Моральні принципи фахівця в умовах конфлікту інтересів у сфері економіки.
20. Проблеми професійної довіри і практика вітчизняного досвіду фінансових установ.
21. Моральний аспект культури ділового спілкування і її форми морально-етичного характеру: цінності, норми, звичаї, традиції.
22. Види моральних конфліктів і способи їх вирішення в умовах професійної діяльності.
23. Основні вимоги до моральних взаємин між людьми у професійному спілкуванні.
24. Специфіка економічної діяльності і значення професійної етики.
25. Етика економіста як вид професійної етики: поняття, предмет, завдання.
26. Структура, види, норми і джерела професійної етики економіста
27. Професійна етика аудитора (бухгалтера, статистика, банкіра, фінансиста, менеджера)
28. Психологічні та морально-етичні чинники забезпечення банківських послуг фізичних осіб

Відповіді на запитання та розкрити актуальні питання економічної культури, моральності та професійної етики

1. Економічна культура фахівця фінансово-кредитної сфери.
2. Моральні проблеми людської діяльності.
3. Суб'єктивно-особисті засади вирішення сенсу життя.
4. Вчинок як критерій моральних якостей індивіда в умовах свободи вибору.
5. Основні етичні принципи діяльності економіста.
6. Специфіка професійної моралі та професійної етики фахівця економічної сфери
7. Соціальні ідеали та моральні принципи працівника економічної сфери.
8. Моральний вибір людини і моральний обов'язок.
9. Психологічні чинники моральних проблем людини.
10. Сутність і значення соціальної відповідальності економіста.
11. Проблема ангажування економіста певними політичними, бізнесовими та іншими структурами.
12. Причини та специфіка конфлікту професійних та особистісних інтересів, методи його подолання і засоби уникнення.
13. Моральні принципи фахівця в умовах конфлікту інтересів у сфері економіки.
14. Проблеми професійної довіри і практика вітчизняного досвіду фінансових установ.
15. Суб'єкт-об'єктна взаємодія спілкування і морально-психологічні якості людини.
16. Сутність моральних передумов спілкування: повага, співчуття, гуманність, альтруїзм, милосердя і їх роль в професійній діяльності.
17. Моральний аспект культури ділового спілкування і її форми морально-етичного характеру: цінності, норми, звичаї, традиції.
18. Ввічливість як характерологічна складова особистості, її роль в службових стосунках.
19. Види моральних конфліктів і способи їх вирішення в умовах професійної діяльності.
20. Універсальні засади корпоративної етики і умови її дотримання в службових ситуаціях.
21. Основні вимоги до моральних взаємин між людьми у професійному спілкуванні.
22. Питання професійної чесності і моральних норм в контексті кодексів професійної поведінки та етики.
23. Основні положення міжнародних кодексів професійної поведінки в сфері економіки щодо підтримання і захисту репутації професії.

24. Етика підприємництва і стандарти професійної поведінки фахівців.
25. Корпоративна етика та її принципи.
26. Особливості та специфіка морально-психологічного клімату та культура поведінки співробітника підприємства.
27. Підвищення професійної кваліфікації як необхідна умова дотримання професійної етики в сфері економіки.
28. Специфіка професійної моралі та професійної етики.
29. Поняття моральної свідомості: структура і зміст.
30. Психолого-педагогічні основи економічної культури та професійної етики.
31. Моральні мотиви і ціннісні орієнтації в фаховій сфері.
32. Методи діагностики розвитку економічної культури та професійної етики фахівця.
33. Чим визначається моральність людини?
34. Що називається професійною етикою?
35. Яке значення для авторитету керівника має дотримання ним моральних норм і принципів?
36. Чому потрібно оберігати конфіденційність інформації?

Питання для самоконтролю

1. Складові духовної культури економіста.
2. Принципи духовної культури.
3. Складові національної культури економіста.
4. Системи моральних цінностей.
5. Моральні якості економіста.
6. Визначення поняття економічна культура ”.
7. Етика як філософське вчення про мораль і моральність.
8. Предмет і сутність етики.
9. Відмінність понять мораль і моральність.
10. Етичні системи та їх різноманіття.
11. Сутність морального вчинку.
12. Свобода морального вибору.
13. Поняття професійної етики.
14. Правила професійної етики.
15. Корпоративна етика.
16. Традиційна етика.
17. Корпоративне регулювання етичних взаємин.
18. Декларації прав людини і розвиток етики.
19. Моральні основи економічної діяльності
20. Єдність законності та моралі в економічній діяльності.

- 21.Професійний етикет у сфері економічної діяльності.
- 22.Етика надання економічних послуг.
- 23.Зовнішній вигляд учасника банкіра як елемент етикету.
- 24.Визначення етикету ділового спілкування учасників
- 25.Види і форми професійного етикету

Проблемні теми для обговорення

1. Людина як суб'єкт морального вибору.
2. Духовність і моральне самовдосконалення особистості.
3. Захист суспільної моралі в мас-медіа.
4. Проблема сенсу життя і шляхи самовдосконалення особистості.
5. Професіоналізм як моральна риса особистості.
6. Культурні традиції в економічній діяльності.
7. Етика професійних зв'язків в мультикультурному середовищі.
8. Типи національних і регіональних ділових культур як фактор комунікації в економіці.
9. Етика професійного спілкування і проблеми молоді.
10. Моральна культура особистості, її вияв в професійному спілкуванні.
11. Інтелігентність та інтелігенція.
12. Етика професійного спілкування як критерій культури особистості.
13. Моральні установки особистості як етико-психологічний фактор економічної діяльності.
14. Психотехнології формування довіри до співробітництва та партнерства у сфері економіки: основні методи та прийоми.
15. Законодавчий та Конституційний захист громадян України щодо морально-етичних порушень в галузі економіки.
16. Саморегулювання в сфері економіки як засіб протидії етичним порушення в сфері професійної діяльності.
17. Аудиторська діяльність: етичні норми і сучасна культура.
18. Етичні канони морального кодексу Міжнародної асоціації.
19. Принципи і стандарти професійної поведінки і етика підприємництва.
20. Проблеми свободи слова і творчого самовираження в контексті основних положень Кодексу професійної етики українського економіста.
21. Проблеми фахової моралі і їх інтерпретація у вітчизняній суспільній практиці.
22. Основні етичні принципи професійної діяльності.
23. Соціальна орієнтованість фахових критеріїв етики і моралі.
24. Людина і світ етичних цінностей.
25. Етичні норми бізнесу.

26. Проблема маніпулювання інформацією у контексті норм і принципів професійної етики й моралі.
27. Професійна етика викладача як основа формування морально-етичних основ майбутнього фахівця.
28. Педагогічні умови формування економічної культури майбутнього фахівця.
29. Професійне середовище як фактор формування економічної культури економіста.

Практичні завдання (ІНДЗ)

1. Розробити професійно-етичний кодекс економіста (відповідно до фаху). Визначити індивідуально-особистісні якості та вимоги до професійної діяльності.
2. Зробити порівняльний аналіз професійно-етичного кодексу статистика, бухгалтера, банкіра. Визначити загальні вимоги та професійні відмінності працівників різних категорій економічної сфери діяльності.
3. Визначити типові ситуації професійної діяльності прояву морально-етичної поведінки працівника або порушення норм ділової (корпоративної етики).
4. Розробити блок-схеми структурних елементів економічної культури економіста.
5. Розробити презентаційні проекти Кодексу честі економіста, моделі Економічної культури.

Ділова гра «Етичні дилеми бізнесу»

Ділова гра «Етичні дилеми бізнесу» являє собою набір візуалізованих засобів, що містять приклади вирішення етичних дилем та допомагає здійснити етичний аналіз конкретних ситуацій, з якими стикається бізнес.

В контексті підвищення вимог суспільства до соціальної відповідальності бізнесу цей тренінг дозволяє:

- виявити, що одним із найважливіших аспектів щодо прийняття етичного рішення є питання відповідальності – зобов'язання, необхідності особистості чи організації давати звіт у своїх діях, вчинках тощо і відповідати за їх можливі наслідки;
- показати, що моральна відповідальність за прийняття рішень та їх результати виступає важливим компонентом професійної етики сучасного фахівця;

- довести, що основними моральними критеріями ефективної підприємницької діяльності є: справедливість, довіра, чесність і компетентність кожного;

- обрати моделі поведінки і принципи побудови міжособистісного спілкування в сфері бізнесу.

Тренінговий ефект досягається внаслідок розуміння професійної етики як інструменту, який знімає або опосередковує напругу та протиріччя, що виникають між загальними моральними принципами і тими рішеннями, які фахівець вимушений приймати, виконуючи свої професійні обов'язки.

Під час гри у майбутніх фахівців з'являються навички і формуються компетенції при вирішенні суперечливих ситуацій, які пов'язані з конкретними етичними дилемами.

Варто зазначити, що даний тренінг, на нашу думку, буде корисним також компаніям, які зацікавлені у внесенні етичних корективів у практику своєї діяльності, створенні позитивного іміджу бізнесу та усталенні ділової репутації.

В процесі тренінгу учасники вчаться моделювати діяльність компаній як етичних і соціально відповідальних суб'єктів; виявляються можливі етичні наслідки управлінських рішень; аналізуються ситуації, які можуть допомогти оцінити етичні аспекти діяльності фахівця.

Методичні рекомендації до написання та оформлення контрольних робіт для студентів заочної форми навчання

Спеціалісти економічного профілю крім фахової підготовки обов'язково мають оволодіти знаннями гуманітарного циклу. Однією з важливих форм вузівської навчальної роботи студентів у міжсесійний період є написання контрольних робіт. Контрольна робота з соціально-гуманітарних дисциплін допомагає студентам глибше вивчити одну із соціальних проблем, опрацювати наукову та методичну літературу з обраної теми, навчитися досліджувати історичні джерела, виробляти навички самостійного аналізу соціально-економічних, політичних і інших проблем, а також навички систематизації матеріалу та вільного його викладення.

Контрольна робота – один із важливих видів самостійної роботи і навичок наукової роботи студентів. Термін виконання контрольних робіт визначається навчальним планом кожної спеціальності.

Студент обирає одну із запропонованих тем дисципліни (див. варіанти контрольних робіт). На початковому етапі роботи над темою необхідно підібрати в бібліотеках писемні джерела й документи з проблеми, опрацювати наукову та навчально-методичну літературу (не менше десяти назв), скласти бібліографію за алфавітом у визначеній бібліографічними стандартами. Досліджуючи літературу, необхідно роботи виписки найважливіших фактів, подій, теоретичних висновків тощо. Їх краще здійснювати на окремих аркушах або спеціальних картках, вказуючи всі складові наукового апарату і групуючи за питаннями плану. Після накопичення матеріалу потрібно скласти план до теми (вступ, 2-3 пункти основної частини, висновки). Потім згідно з планом систематизувати матеріал і приступити до написання контрольної роботи. Робота виконується сучасною українською мовою.

Обсяг контрольної роботи – 10-15 сторінок. На її обкладинці вказуються такі дані: Контрольна робота з курсу (*назва дисципліни*), ім'я та по-батькові студента, назва курсу, відділення, факультет, спеціальність, курс, група, номер залікової книжки. На першій сторінці вказується назва теми, план роботи.

Пізніше, в тексті обов'язково потрібно наводити назву кожного пункту плану перед відповіддю на питання. У вступі варто охарактеризувати актуальність проблеми, сформулювати мету та завдання роботи, ступінь висвітлення проблеми в історичній літературі.

Контрольна робота оформлюється згідно наведеного зразка,

В основній частині роботи необхідно розкрити зміст кожного питання, спираючись на джерельну базу та наукову літературу. Звернути увагу на те, що контрольна робота є логічним викладенням суті проблеми з елементами самостійного аналізу. Писати потрібно короткими, чіткими фразами, правильно оформлювати науковий апарат. Якщо наводиться цитата, її потрібно брати в лапки і давати посилання на джерело:

- на монографію: прізвище та ініціали автора, назва твору, том, місце видання, видавництво, рік видання, сторінка;
- на статтю журналу: прізвище та ініціали автора, назва статті, журнал, рік видання, номер, сторінки;
- на матеріали з архівів: назва документу, назва архіву, фонд, опис, справа, аркуш.

Посилання слід робити на тій же сторінці, де використана цитата, під текстом внизу, нумеруючи цитати порядковими номерами. Не варто зловживати цитатами, їх потрібно наводити для підтвердження думки студента, щоб навести точне формулювання чи наукове визначення тощо. Разом з тим, робота не буде оцінена позитивно, якщо в ній зовсім відсутні посилання на джерельну базу і наукову літературу.

Відповідаючи на кожний пункт плану, необхідно не тільки описати основні події та їхню хронологію, але й проаналізувати та узагальнити їх, охарактеризувати основні проблеми з теми, дискусійні точки зору щодо висвітлення подій в минулому і сьогодні, розкрити нове бачення проблеми. Через весь текст контрольної роботи має проходити власна точка зору студента. Кожний пункт плану обов'язково має закінчуватися стислими висновками. Всі теоретичні положення і висновки мають бути аргументовані, наведений фактологічний

матеріал – окрім загальновідомих фактів – супроводжується відповідними посиланнями на першоджерела. Виклад теоретичного питання при потребі можна супроводити ілюстраціями (картосхемами, таблицями), які подаються в кінці або поміж текстом.

У заключній частині роботи необхідно зробити висновки по всій темі, по можливості зв'язати їх із сучасними подіями та явищами, спробувати сформулювати рекомендації, що випливають із дослідження обраної теми. Далі йде список використаних джерел та літератури в алфавітному порядку. Звертаємо увагу на те, що потрібно вказувати лише ту літературу, якою студент дійсно користувався при написанні контрольної роботи, вказуючи при цьому використані сторінки.

В кінці роботи потрібно поставити свій підпис і дату написання.

Контрольна робота здається або надсилається студентом у деканат факультету не пізніше, як за один місяць до сесії. Контрольну роботу реєструє методист відділення, перевіряє рецензент (викладач). Рецензент виставляє оцінку “зараховано” або “не зараховано”. Оцінки повідомляються студентам перед початком сесії, виставляються у залікову книжку. Якщо робота не зарахована, студент зобов'язаний врахувати зауваження рецензента і виправити текст.

Студент не допускається до іспиту або заліку, якщо його контрольна робота не зарахована.

При підготовці контрольної роботи в разі необхідності студент може звертатися за консультацією до викладачів.

Процес підготовки та написання контрольної роботи студентом поділяється на кілька послідовних етапів:

1. *Студент самостійно обирає один з варіантів завдання*
2. *Здійснення інформаційного пошуку джерел*
3. *Опрацювання підібраного матеріалу.*
4. *Складання плану роботи.*
5. *Написання основного змісту контрольної роботи.*
6. *Укладання списку використаної літератури.*
7. *Оформлення контрольної роботи.*

Зразок оформлення титульної сторінки

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

**Контрольна робота
з курсу “Економічна культура та професійна етика”**

Варіант № _____

студента(-ки) ____ курсу,
_____ групи,
прізвище, ім'я, по-батькові

Перевірив:

відмітка _____

Київ

Тематика контрольних робіт.

1. Економічна культура як взаємодія економічної свідомості та економічного мислення.
2. Роль економічної культури для розвитку економіки та суспільства.
3. Витоки зародження економічної культури.
4. Функції економічної культури.
5. Типологізація економічної культури.
6. Культура підприємництва як складова економічної культури суспільства. Культура підприємництва та її складові.
7. Мотивація підприємницької діяльності.
8. Особливості розвитку підприємництва в Україні.
9. Філософський та соціологічний підходи визначення економічної культури особистості та суспільства.
10. Культурологічний підхід визначення економічної культури.
11. Психолого-педагогічний контекст розкриття поняття «економічна культура».
12. Економічна культура як синтез матеріального і духовного
13. Економічна культура молоді за умов становлення ринкових відносин.
14. Властивості економічної культури.
15. Економічна культура як інтегративне системне утворення.
16. Основні компоненти економічної культури та їх характеристика.
17. Структура економічної культури особистості.
18. Економічна свідомість як особливу форму психічної діяльності
19. Економічна культура як система цінностей
20. Економічне мислення як система поглядів людини на закономірності економічного розвитку та сутність економічних явищ і процесів.
21. Економічна діяльність – важливий чинник розвитку суб'єкта діяльності та задоволення його потреб.
22. Економічна культура як система цінностей і спонукань господарської діяльності.
23. Економічна культура і трудова активність.
24. Вплив економічної культури на діяльність підприємства.
25. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста.
26. Методологічні основи критеріїв економічної культури.
27. Показники та ознаки економічної культури.
28. Рівні сформованості економічної культури.
29. Методи діагностики економічної культури фахівця.
30. Актуальні проблеми економічної освіти в Україні.
31. Принципи формування економічної культури в системі вищої економічної освіти.

- 32.Формування економічної культури фахівці в умовах інтеграційних процесів системи вищої економічної освіти.
- 33.Гуманізація, гуманітаризація та демократизація системи економічної освіти.
34. Принцип безперервності розвитку економічної культури.
35. Принцип системності та систематичності розвитку економічної культури в умовах економічної освіти.
36. Принцип фундаментальності та фаховості різноманітних освітніх програм; Індивідуалізація підготовки економічних кадрів відповідно до попиту на ринку праці.
37. Принцип інноваційності змісту економічної освіти.
38. Відповідність якості освітніх послуг потребам майбутнього фахівця.
- 39.Ціннісні орієнтири економічної освіти.
- 40.Розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізація.
- 41.Виховання самостійності наукового економічного мислення в умовах економічної освіти.
- 42.Формування економічного світогляду.
- 43.Розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти, саморозвитку особистості.
- 44.Становлення та розвиток економічної культури в умовах освітньо-професійного середовища.
- 45.Основні напрями формування професійної компетентності майбутнього економіста в системі економічної освіти.
- 46.Освітньо-професійне середовище як фактор формування економічної культури фахівця фінансово-кредитної сфери.
- 47.Структура освітньо-професійного середовища.
- 48.Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики.
- 49.Сутність поняття професійної етики.
- 50.Історія та умови виникнення етики.
- 51.Професійна етика в суспільстві та її взаємозв'язок з іншими науками.
- 52.Морально-професійні норми різних історичних епох.
- 53.Розвиток професійної етики в рабовласницькому суспільстві.
- 54.Виникнення численних морально-професійних кодексів, статутів у феодальну епоху
- 55.Утвердження буржуазних відносин та мораль буржуазного суспільства. Розвиток морально-професійної свідомості.
- 56.Професійна епіка бізнесменів американського великого бізнесу як визначальний чинник ставлення до праці
- 57.Предмет та завдання професійної етики.
- 58.Етика в системі філософського знання.

- 59.Професійна етика - особлива галузь етичного знання (Аристотель).
Професійна етика у працях І. Бентам, Ш. Монтеск'є, О. Конт, Е. Дюркгейм.
- 60.Методологічне значення етичного пізнання.
- 61.Морально-професійні норми - невід'ємна частина загальнолюдської моралі.
- 62.Професійно-етичні кодекси. моральна
- 63.Співвідношення теоретичної та практичної етики.
- 64.Смисл і цінність професійної етики, її значення у становленні сучасного фахівця.
- 65.Морально-етичні критерії економічної діяльності.
- 66.Професійна етика як кодекс правил.
- 67.Етичні норми економічної діяльності і життя людини.
- 68.Моральна оцінка професійної діяльності.
- 69.Професійна етика як регулятор моральних відносин людей у сфері трудової діяльності (матеріально-виробничій, господарсько-економічній, управлінській, духовній, культурній).
- 70.Права і обов'язки фахівця економічної сфери в контексті норм професійної етики.
- 71.Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики.
- 72.Моральні якості спеціаліста.
- 73.Особливості професійного виховання, його цілі й методи.
- 74.Моральні аспекти взаємовідносин між людьми в процесі праці.
- 75.Конфлікт інтересів. Моральний конфлікт і його різновиди.
- 76.Моральна цінність ділового спілкування як ключового елементу етики ділових стосунків.
- 77.Службова етика. Корпоративна етика. Етика взаємності.
- 78.Види професійної етики та їх гуманістична спрямованість оральна культура посадової особи (керівника) та її формування.
- 79.Види професійної етики та їх роль у визначенні специфічні особливості професійної діяльності.
- 80.Основні види професійної етики. Особливості етики різних професій.
- 81.Специфічні вимоги в області моралі від своєрідності професійної діяльності та виду професійної етики.
- 82.Принципи професійної етики як методологічна основа економічної діяльності .
- 83.Загальна характеристика принципів моралі.
- 84.Гуманістичні норми професійної моралі у сфері економічної діяльності.
- 85.Принцип справедливості та відповідальності.
- 86.Принцип законності. Законність як юридичне і моральне явище. Законність і культура професійної діяльності.
- 87.Взаємозв'язок принципів законності, гуманізму, справедливості.

88. Принцип конфіденційності.
89. Принцип компетентності у сфері професійної діяльності.
90. Фундаментальні принципи та правила надання аудиторських послуг: професійна компетентність та належна ретельність, чесність, об'єктивність, конфіденційність, незалежність, доброзичливість.
91. Професійний кодекс як система моральних цінностей і норм. Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики.
92. Морально-професійні кодекси як відбиття суспільної моралі.
93. Клятва Гіппократа як один з перших професійних кодексів та вихідне положення розвитку професійної етики.
94. Соціальні функції морально-професійних кодексів: пізнавальна, регулятивна, ціннісно-орієнтаційна .
95. Концептуальні положення Кодексу професійної поведінки і етики бухгалтера (аудитора).
96. Професійно-етичний кодекс статистика.
97. Професійно-етичний кодекс працівника фінансово-кредитної сфери.
98. Професійний кодекс працівника банківських установ.
99. Професійні етичні Кодекси економістів, основні морально-етичні норми.
100. Критерії і норми професійної кваліфікації практичних працівників-економістів.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Складові національної культури економіста
2. Системи моральних цінностей.
3. Моральні якості економіста
4. Визначення поняття економічна культура ”.
5. Етика як філософське вчення про мораль і моральність.
6. Предмет і сутність етики.
7. Відмінність понять мораль і моральність.
8. Етичні системи та їх різноманіття.
9. Сутність морального вчинку.
10. Поняття професійної етики.
11. Корпоративна етика.
12. Професійна етика та її види.
13. Корпоративне регулювання етичних взаємин.
14. Декларації прав людини і розвиток етики.
15. Моральні основи економічної діяльності
16. Єдність законності та моралі в економічній діяльності.
17. Професійний етикет у сфері економічної діяльності.
18. Етика надання економічних послуг.
19. Зовнішній вигляд учасника банкіра як елемент етикету.
20. Визначення етикету ділового спілкування учасників
21. Роль економічної культури для розвитку економіки та суспільства.
22. Функції економічної культури.
23. Культура підприємництва як складова економічної культури суспільства.
24. Мотивація підприємницької діяльності.
25. Філософський та соціологічний підходи визначення економічної культури особистості та суспільства.
26. Культурологічний підхід визначення економічної культури.
27. Психолого-педагогічний контекст розкриття поняття «економічна культура».
28. Економічна культура молоді за умов становлення ринкових відносин.
29. Властивості економічної культури.
30. Економічна культура як інтегративне системне утворення.

31. Основні компоненти економічної культури та їх характеристика.
32. Структура економічної культури особистості.
33. Економічна свідомість як особливу форму психічної діяльності
34. Економічна культура як система цінностей
35. Економічне мислення як система поглядів людини на закономірності економічного розвитку та сутність економічних явищ і процесів.
36. Економічна діяльність – важливий чинник розвитку суб'єкта діяльності та задоволення його потреб.
37. Економічна культура як система цінностей і спонукань господарської діяльності.
38. Вплив економічної культури на діяльність підприємства.
39. Критерії сформованості економічної культури спеціаліста.
40. Показники та ознаки економічної культури.
41. Рівні сформованості економічної культури.
42. Методи діагностики економічної культури фахівця.
43. Актуальні проблеми економічної освіти в Україні.
44. Принципи формування економічної культури в системі вищої економічної освіти.
45. Гуманізація, гуманітаризація та демократизація системи економічної освіти.
46. Принцип безперервності розвитку економічної культури.
47. Принцип системності та систематичності розвитку економічної культури в умовах економічної освіти.
48. Принцип інновації змісту економічної освіти.
49. Виховання самостійності наукового економічного мислення в умовах економічної освіти.
50. Формування економічного світогляду.
51. Становлення та розвиток економічної культури в умовах освітньо-професійного середовища.
52. Основні напрями формування професійної компетентності майбутнього економіста в системі економічної освіти.
53. Освітньо-професійне середовище як фактор формування економічної культури фахівця фінансово-кредитної сфери.
54. Структура освітньо-професійного середовища.
55. Кодекс поведінки – основа змісту професійної етики.
56. Сутність поняття професійної етики.
57. Історія та умови виникнення етики.
58. Морально-професійні норми різних історичних епох.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тести для контролю і самоконтролю знань студентів

з дисципліни «Професійна етика»

Тест: Етика як наука, основні категорії етики

1. Предмет етики

мораль
прекрасне
культура
соціальні відносини

2. Хто вважається родоначальником етики як науки?

Сократ
Аристотель
Платон
Гегель

3. Правильним визначенням етики як науки є:

етика - наука про ставлення живих істот між собою
етика - наука про природу і сенсі моральних взаємин і моральних принципів
етика - наука про мінімізація зла в людських відносинах
етика - наука про вміння правильно поводитися в суспільстві

4. Етика-це:

вчення про бога
вчення про мораль
вчення про правила хорошого тону
вчення про традиції та звичаї

5. Співвідношення загальних етичних навчань і професійної етики має характер:

регулятивний
визначальний
інформативний
між ними немає зв'язку

6. Мораль - це ....

традиції, що існують у суспільстві
система етичних смислів і цінностей, що задає їм гуманістичний характер
міжособистісні відносини
правила поведінки

7. Головна функція моралі:

1) виховна

- 2) соціальна
- 3) прогностична
- 4) регулятивна

8. «Золоте правило моральності» звучить наступним чином:

- 1) Шануй старших.
- 2) Роби по відношенню до інших так, як хотів би, щоб вони поступали по відношенню до тебе.
- 3) Око за око, зуб за зуб.
- 4) Поважай думку інших.

9. Совість - це:

- 1) функція етики
- 2) правило етикету
- 3) професійно-значима якість особистості
- 4) припис посадових інструкцій

10. Гуманізм означає:

- 1) щирість
- 2) терпимість
- 3) людинолюбство
- 4) благородство

11. Принцип, що виражає любов до Батьківщини:

- 1) справедливість
- 2) гуманізм
- 3) оптимізм
- 4) патріотизм

12. Утиск прав людини:

- 1) інтервенція
- 2) девіація
- 3) маргіналізація
- 4) дискримінація

13. Моральний принцип, який наказував бажання допомогти іншим:

- 1) честолюбство
- 2) альтруїзм
- 3) емпатія
- 4) толерантність

14. До якого часу належить виникнення етики як науки?

- 1) IV століття до н.е.
- 2) I-II століття
- 3) XIX століття
- 4) XX століття

15. Моральні відносини припускають розгляд іншої людини в якості

- 1) Об'єкту, на який спрямована моя дія.
- 2) одно мені людини, що має право на повагу до гідності.
- 3) Людина людині - колода, аби мета була досягнута.
- 4) Людина людині - вовк. Така природа людини.

16. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть основні категорії етики.

- 1) Добро і зло
- 2) Простір і час
- 3) Свіість
- 4) Свобода

17. Яка етична категорія передає відповідальність людини за вчинки?

- 1) Гідність
- 2) Свіість
- 3) Щастя
- 4) Сенс життя

18. Яка етична категорія передає оцінку людиною своїх моральних якостей?

- 1) Свіість
- 2) Гідність
- 3) Щастя
- 4) Сенс життя

19. Яка етична категорія передає оцінку людиною як своїх, так і чужих вчинків?

- 1) Добро і зло
- 2) Гідність і честь
- 3) Щастя
- 4) Сенс життя

20. Яка етична категорія передає моральну необхідність виконання суспільно корисних обов'язків?

- 1) Щастя
- 2) Борг
- 3) Честь
- 4) Благо

21. Чим «мета життя» відрізняється від «сенсу життя»?

- 1) Відмінностей немає, оскільки в будь-якому випадку людина прагне виконати задумане.
- 2) Проблема сенсу життя надумана філософами, реально існує тільки мета, заради якої людина здатна на багато що.
- 3) Мета вказує, до чого прагне людина, а сенс життя - заради чого. Цілей може бути багато, а сенс один.

4) Проблема сенсу життя порочна, шкідлива, оскільки відволікає людину від насущних завдань, які необхідно щодня вирішувати.

22. Виберіть правильний варіант відповіді. Про яку етичної категорії Стендаль сказав: «Це самий прокляте питання, який коли-небудь задавали собі люди»?

- 1) Сівість
- 2) Добро і зло
- 3) Щастя
- 4) Честь

23. ХІХ століття дослідники назвали століттям цієї етичної категорії. Який?

- 1) Гідність
- 2) Щастя
- 3) Честь
- 4) Сенс життя

24. Яку етичну категорію припускає категоричний імператив І. Канта?

- 1) Сівість
- 2) Честь
- 3) Борг
- 4) Сенс життя

25. Змінювалося чи зміст етичних категорій в історії людства?

- 1) Етичні категорії універсальні, загальнолюдські.
- 2) Етичні категорії визначаються суб'єктивним станом людини. Про їх об'єктивному змісті говорити не представляється можливим.
- 3) Зміст етичних категорій залежить від матеріального життя суспільства, тому міняється з розвитком суспільних відносин.
- 4) Це абсолютні цінності, а значить, не підлягають коригуванню.

26. Про яку етичної категорії Н.А.Бердяев сказав: «Це глибина особистості, де людина з'єднується з Богом».

- 1) Сенс життя
- 2) Ласкаво
- 3) Сівість
- 4) Борг

27. Честолюбство заслуговує позитивної моральної оцінки?

- 1) Честолюбний людина прагне досягти мети, а чому він це робить - не важливо, аби загальнокорисних мета була досягнута.
- 2) Ні, честолюбець прагне до мети заради заслуг, визнання, інтереси справи йому байдужі.
- 3) «Здорове честолюбство» дає свої позитивні результати.
- 4) Честолюбство в інтересах інших людей заслуговує похвали.

28. Який вчинок може зробити людина честі?

- 1) Я досяг мети! І мене помітили!
- 2) Тепер просування по службі мені гарантовано.
- 3) «Чин слідував йому - він службу раптом залишив».
- 4) Цю задачу міг дозволити тільки я, і я впорався.

29. За И.Канту людина завжди повинна бути метою і ніколи засобом. Про яку етичної категорії йдеться?

- 1) Борг
- 2) Гідність
- 3) Честь
- 4) Сенс життя

Тест: Специфіка, структура і функції моралі

1. Укажіть матеріалістичну теорію походження моралі

- 1) натуралістична теорія
- 2) релігійна
- 3) теорія соціальної природи моралі
- 4) суб'єктивно-ідеалістичні теорії

2. Яка теорія припускає позаземне походження моралі?

- 1) натуралістична теорія
- 2) релігійна
- 3) теорія соціальної природи моралі
- 4) суб'єктивно-ідеалістичні теорії

3. Вкажіть структурні елементи моралі

- 1) моральна свідомість
- 2) моральні відносини
- 3) ультиматум
- 4) моральна діяльність

4. Вкажіть елементи моральної свідомості суспільства

- 1) моральний кодекс
- 2) вчинок
- 3) суб'єктно-суб'єктні відносини
- 4) моральний принцип.

5. Які відносини є моральними?

- 1) суб'єктно-об'єктні відносини
- 2) суб'єктно-суб'єктні відносини
- 3) об'єктно-суб'єктні відносини
- 4) об'єктно-об'єктні відносини

6. Яке відношення до людини припускають моральні відносини?

- 1) Людина людині вовк.
- 2) Людина людині друг, товариш і брат.
- 3) Людина людині колоду.
- 4) Людина людині випадковий перехожий.

7. Вкажіть специфіку моральної поведінки.

- 1) Вчинок здійснений з благих намірів.
- 2) Вчинок здійснений корисливо.
- 3) Вчинок здійснений «з нагоди».
- 4) Вчинок здійснений з волі іншої людини.

8. Вкажіть соціальні функції моралі.

- 1) Регулятивна.
- 2) Споглядальна.
- 3) Виховна.
- 4) Пізнавально-орієнтує.

9. Форма моральної свідомості, в якій моральні вимоги виражаються найбільш узагальнено:

- 1) моральний вчинок
- 2) моральний принцип
- 3) моральне ставлення
- 4) моральна норма

10. Чи можливо розбіжність норм моралі і права у суспільстві?

- 1) Ні, оскільки мораль і право виконують, насамперед, регулятивну функцію.
- 2) Так. Мораль більш консервативна, не змінюється як право зі зміною політичної влади.
- 3) Ні, мораль і право одного історичного періоду повинні відповідати соціальним відносинам.
- 4) Будучи частиною культури, вони містять загальні вимоги.

11. У якому випадку можна говорити про моральному поведінці?

- 1) Людина не може змінити хід речей, так як обставини його життя заздалегідь визначені.
- 2) Людина спочатку вільний, при наявності волі він може не рахуватися з об'єктивними умовами буття.
- 3) Людина не може бути абсолютно вільний, але він може вибирати і діяти з урахуванням об'єктивних умов буття. За скоєні дії він несе відповідальність.
- 4) Поведінка людини зумовлена її природою, а природа не може помилятися.

12. Моральна оцінка вчинку.

- 1) Людина не може передбачити результатів своєї поведінки, а значить, не несе за них відповідальність.

- 2) Мотиви вчинку виявити неможливо, а значить, вчинок необхідно оцінювати по тому, що очевидно – за результатом.
- 3) Мета повинна бути досягнута, і зовсім неважливо, якими засобами.
- 4) Мотив, засоби і результат повинні бути враховані при оцінці вчинку людини.

13. Різновидом моральної оцінки вчинку є самооцінка. У якому випадку вона дана вірно?

- 1) Колода у власному оці нікому невідомо, отже, про нього можна промовчати.
- 2) начальство персони можуть бути дозволені деякі «слабкості».
- 3) Домагання відповідають успіхам, яких досягає людина.
- 4) Непередбачені обставини можуть перешкодити досягненню успіху, але головне, що людина прагнула до мети.

14. Сутність альтруїзму.

- 1) Всім не допоможеш, необхідно для початку допомогти собі.
- 2) Люди за своєю природою злі і корисливі, розраховувати треба тільки на себе.
- 3) Оскільки людина живе в суспільстві, він повинен орієнтуватися в своїй поведінці на інтереси інших людей.
- 4) Не потрібно робити те, що не передбачено інструкціями.

15. Чи передбачає мораль любов людини до самої себе?

- 1) Любов до себе егоїстична, а тому аморальна.
- 2) Чи не навчившись любити себе, не навчишся любити інших.
- 3) Любов до батьківщини, до матері, до істини несумісна з любов'ю до самого себе.
- 4) Поки на нашій планеті залишаються знедолені, страждаючі любов до себе аморальна.

Тест «Професійна етика»

1. Роздум і практика розв'язання етичних проблем, що існують в конкретних професійних сферах діяльності

біоетика
професійна етика
екологічна етика
економічна етика

2. Висловлення «... кожен клас і навіть професія мають свою мораль» належить ....

К.Маркс
И.Кант
П.Сорокин
О.Шпенглер
Ф.Енгельс
П.Флоренский

3. Формулювання принципу «! Не нашкодь» імовірно належить:

- 1) Ескулапу
- 2) Гіппократу
- 3) Авиценне
- 4) Пирогову

4. Правило, визначальне як повинен поступати працівник у тій чи іншій ситуації:

- 1) моральна норма
- 2) моральний кодекс
- 3) моральний вчинок
- 4) моральні дії

5. Впевненість фахівця в справедливості вимог професійної моралі:

- 1) моральну свідомість
- 2) моральні потреби
- 3) моральні знання
- 4) моральні переконання

6. Співвідношення професійної та загальнолюдської моралі.

- 1) Норми професійної моралі специфічні, тому до вимог загальнолюдської моралі не пов'язані.
- 2) Вимоги загальнолюдської моралі є основою формування принципів і норм професійної моралі.
- 3) Вимоги професійної моралі дублюють загальнолюдські моральні норми і принципи.
- 4) Оскільки є загальнолюдські моральні норми і принципи, необхідність у таких для окремих професій не обґрунтована.

7. Першим професійно-етичним кодексом вважається:

- 1) «Повчання»
- 2) «Юності чесне зеркало»
- 3) «Домострой»
- 4) «Клятва Гіппократа».

8. Регламентація професійної етики роботи в організації виражена в документі:

- 1) Конституція РФ.
- 2) Кримінальний кодекс.
- 3) Етичний кодекс.
- 4) Кодекс законів про працю.

9. Професійна етика працівника є:

- 1) вченням про професійної моралі працівника
- 2) набором професійних та інших норм

- 3) етичним кодексом організації
- 4) сукупністю норм, принципів окремого підприємства.

10. Об'єктом професійної етики є:

- 1) етичний кодекс організації
- 2) етична свідомість фахівця
- 3) професійна мораль
- 4) моральну поведінку представника даної професії.

11. Професійно-етична регламентація передбачає:

- 1) розробку та введення посадових інструкцій
- 2) введення додаткових нормативно-правових актів
- 3) усунення конфліктних ситуацій в окремому колективі
- 4) розробку етичного кодексу організації

12. Етичний принцип працівника сервісу - нерозголошення таємниці клієнта.

Це

- 1) толерантність
- 2) гуманність
- 3) конфіденційність
- 4) терпимість.

13. Соціальною метою організації можна назвати:

- 1) розвиток
- 2) отримання прибутку
- 3) удосконалення підприємницької діяльності
- 4) надання благ

14. Одна з переваг політики соціальної відповідальності підприємства - це:

- 1) підвищення цін на послуги
- 2) формування послуг з урахуванням потреб клієнта
- 3) зростання прибутку
- 4) розвиток міжвідомчих зв'язків.

15. Для підвищення етичного рівня організації необхідно:

- 1) розробити етичний кодекс організації.
- 2) забезпечити високу оплату праці співробітників.
- 3) здійснювати навчання співробітників етичній поведінці
- 4) звільнити колишніх і прийняти нових співробітників.

16. Сукупність вчинків працівника

- 1) моральну поведінку
- 2) моральна звичка
- 3) моральну свідомість
- 4) моральний ідеал

**Тест « Етичні основи професійної діяльності.
Принципи професійної етики»**

1. Етичне свідомість працівника припускає наявність і поєднання:

- 1) моральних потреб працівника і потреб клієнта
- 2) етичних знань, моральних переконань і моральних потреб
- 3) етичних знань працівника і потреб суспільства
- 4) моральних переконань і потреб клієнта

2. Робота менеджера як професія відноситься до типу:

- 1) Людина - Природа
- 2) людина - знак
- 3) Людина - Техніка
- 4) Людина – ЛЮДИНА

3. Максимально ефективними в організаціях будуть трудові відносини по типу:

- 1) співробітництво
- 2) суперництво
- 3) експлуатація
- 4) індиференція.

4. Очікуваний продукт діяльності працівника:

- 1) оцінка
- 2) результат
- 3) кошти
- 4) мотивація

5. Метою етики роботи в сфері є

- 1) забезпечення та підтримка цілей професійної діяльності
- 2) підтримка правових відносин працівника і роботодавця
- 3) підтримка правових відносин працівника і клієнта
- 4) досягнення результатів професійної діяльності

6. Основним критерієм моральності діяльності працівника є:

- 1) дотримання інтересів професійної групи
- 2) сприяння соціальному прогресу
- 3) дотримання інтересів клієнта
- 4) отримання максимального прибутку

7. Власне соціальні функції етики в організації спрямовані на:

- 1) задоволення потреб суспільства в кінцевому результаті діяльності
- 2) дотримання фахівцем зовнішніх форм поведінки і спілкування
- 3) задоволення інтересів клієнтів
- 4) підтримання іміджу фірми

8. Принцип роботи етики - це:

- 1) основне напрямки діяльності
- 2) основне змістовне вимога до поведінки і дій фахівця
- 3) основна якість особистості фахівця
- 4) рекомендації до усунення конфліктів у колективі.

12. Принципи ділової етики працівника визначаються ставленням до:

- 1) клієнтам
- 2) представникам ДАІ
- 3) санітарно-представникам епідеміологічної станції
- 4) колегам

Тест: « Професійний кодекс»

1. Що таке етичний кодекс організації?

- 1) Це система загальних цінностей і правил етики, яких повинні дотримуватися її працівники.
- 2) Важливі, на погляд керівника, норми поведінки в колективі.
- 3) Сукупність правил етикету, обов'язкових до виконання
- 4) Норми поведінки громадянина країни.

2. Які покарання передбачені за порушення вимог професійного морального кодексу?

- 1) Виключення зі складу професії з переказом публічному розголосу проступку.
- 2) Покарання передбачене кримінальним кодексом РФ.
- 3) Порушення професійного кодексу тягне за собою дисциплінарні заходи.
- 4) Оскільки це кодекс моральний, порушення його вимог не тягне за собою ніяких покарань.

3. Яка структура професійного морального кодексу?

- 1) Чи включаються моральні норми, на думку колективу необхідні для успішної роботи колективу.
- 2) Ефективність професійного морального кодексу обумовлена її рівнями відповідальності, які задаються для даної професії або організації.
- 3) Моральний кодекс професії або організації повинен бути структурно організований: включає вимоги відповідальності представника професії на різних рівнях.
- 4) Вимоги моралі включаються до кодексу суб'єктивно.

4. Виберіть правильний варіант відповіді. Вкажіть умови ефективного функціонування професійних етичних кодексів.

- 1) У кодексі необхідно точно визначити вимоги, порушення яких передбачає дисциплінарний характер.

- 2) Ефективність функціонування професійних етичних кодексів залежить від свідомості представників колективу.
- 3) Ефективність функціонування професійних етичних кодексів залежить від вимогливості керівника.
- 4) Оскільки порушення професійного морального кодексу не тягне за собою правової відповідальності, вимоги його неефективні.

5. Виберіть правильний варіант відповіді. Вкажіть час створення перших професійних моральних кодексів.

- 1) XX століття.
- 2) Стародавні часи.
- 3) XI-XIV століття.
- 4) XVIII століття.

6. Виберіть правильний варіант відповіді. Професійно-етичний кодекс співробітників - це:

- 1) ціннісний орієнтир
- 2) критерій моральності
- 3) сукупність правил і норм поведінки, вимог до особистості фахівця.
- 4) рекомендації до усунення конфліктів у колективі.

Тест «Етика сфери підприємництва. Принципи ділової етики.»

1. Виберіть правильний варіант відповіді. Міжнародний документ, в якому формулюються принципи ділової етики:

- 1) Європейська конвенція з прав людини
- 2) Декларація Ко
- 3) Кіотську угоду
- 4) Білль про права

2. Вкажіть рік прийняття Декларації Ко.

- 1) 1890
- 2) один тисячі дев'ятсот дев'яносто чотири
- 3) 2007
- 4) тисяча сімсот сімдесят дев'ять

3. Вкажіть головні принципи міжнародного бізнесу (Декларація Ко).

- 1) Повага правових норм.
- 2) Благо акціонерів важливіше інтересів ключових партнерів.
- 3) Відповідальність бізнесу.
- 4) Навколишнє середовище - засіб отримання прибутку.
- 5) Економічний і соціальний вплив бізнесу.

4. Вкажіть принципи, за якими повинні будуватися відносини з власниками (інвесторами).

- 1) Інвестор завжди правий.
- 2) Уважно ставитися до пропозицій, вимогам інвесторів.
- 3) Забезпечити власникам і інвесторам відкритий доступ до інформації.
- 4) Інтереси інвестора понад усе.

5. Вкажіть принципи, за якими повинні будуватися відносини організації з персоналом.

- 1) Створювати умови праці для працівників, що не завдають шкоди їх здоров'ю та людському здоров'ю.
- 2) У разі виникнення конфліктів уникати відкритих переговорів з трудовим колективом.
- 3) Виплачувати заробітну плату в залежності від доходів компанії.
- 4) Прислухатися і по можливості реагувати на пропозиції працівників.

6. Вкажіть загальноприйняті принципи для організацій і для окремих керівників.

- 1) Не варто довіряти кваліфікації, почуттю відповідальності співробітників, бо кожен думає насамперед про свою особисту вигоду.
- 2) не надається співробітникам свободу службової поведінки, якщо не хочеш несподіванок.
- 3) Справедливість при передачі коштів і ресурсів, а так само прав, привілеїв і пільг.
- 4) Терпиме ставлення менеджера до моральним засадам, укоріненим у менеджменті інших країн і регіонів.

7. Виберіть правильний варіант відповіді. Політика соціальної відповідальності організації означає:

- 1) етичне ставлення співробітників організації до клієнтів
- 2) отримання прибутку будь-якою ціною
- 3) постановка поряд з метою отримання прибутку і соціальних цілей.
- 4) підтримання відносин з муніципальною владою.

8. Виберіть правильний варіант відповіді. Організація соціально відповідальна тоді, коли ...

- 1) отримує прибуток не дивлячись ні на що.
- 2) отримує прибуток, не порушуючи законів і норм державного регулювання.
- 3) отримує прибуток, діючи на власний розсуд.
- 4) отримує прибуток, керуючись власними економічними інтересами.

9. Виберіть вірні варіанти відповідей. Які переваги отримує організація, що дотримується політики соціальної відповідальності?

- 1) Ніяких переваг немає.
- 2) Збільшується товарообіг, кількість клієнтів.
- 3) З'являється можливість домогтися зниження місцевих доходів.
- 4) На жаль, при цьому можуть постраждати більше вигідні замовлення.

Тест: «Управлінська етика»

1. Виберіть правильний варіант відповіді, що визначає обов'язки керівника під час прийому підлеглих.

- 1) Критика співрозмовника неприпустима.
- 2) Використання літературного стилю, грамотна мова.
- 3) Використання домислів і конфіденційних даних, якщо це необхідно для отримання потрібного результату.
- 4) Керівник вільний у використанні коштів для отримання максимального результату під час прийому підлеглих.

2. Виберіть вірні варіанти відповіді. Якості керівника, які сприяють етичності його поведінки:

- 1) Грамотна мова, зрозуміла співрозмовнику.
- 2) Порядність у вирішенні питань особистого життя.
- 3) Вміння культурно поводитися в суспільстві.
- 4) Дотримання вимогам моди.

3. Виберіть правильний варіант відповіді. Функції конфлікту в організаціях бувають:

- 1) тільки негативними
- 2) тільки позитивними
- 3) негативними і позитивними
- 4) негативними, у рідких випадках позитивними.

4. Виберіть правильний варіант відповіді. Спосіб поведінки в конфлікті, який дозволяє досягти максимального результату, зберігши при цьому відносини з опонентом:

- 1) компроміс
- 2) конкуренція
- 3) співробітництво
- 4) пристосування
- 5) уникнення

5. Виберіть правильний варіант відповіді. До правил конструктивної критики не відноситься:

- 1) «розмова ведіть при свідках»
- 2) «зберігайте рівний тон»
- 3) «знайдіть привід для похвали»
- 4) «критикуйте вчинки, а не особисті якості людини».

6. Виберіть правильний варіант відповіді. Що необхідно зробити, щоб покласти край взаємного нерозуміння?

- 1) Загроза, примус або вирішення суперечки з позиції сили може змусити противника прийняти твою правоту.
- 2) Використання подарунка може зняти непорозуміння.

- 3) Від телефонної розмови бажано ухилитися.
- 4) Треба постаратися прийняти позицію іншого, поважаючи його гідність.

7. Особиста вплив людини на колектив, придбане ним завдяки здібностям, знанням, умінням - це:

- 1) авторитет
- 2) самоприниження
- 3) авторитаризм
- 4) конформізм.

8. Виберіть вірні варіанти відповіді. Виділіть основоположні принципи управлінської етики.

- 1) Соціальна справедливість.
- 2) Розгляд природи в якості засобу вирішення нагальних завдань.
- 3) Службова відповідальність.
- 4) Жорстка дисципліна.

9. Виберіть вірні варіанти відповіді. Виділіть основоположні принципи управлінської етики.

- 1) Суверенність особистості.
- 2) Вміння пристосовуватися, якщо того вимагає ситуація.
- 3) Безкомпромісність.
- 4) Дбайливе ставлення до природи.

10. Виберіть вірні варіанти відповіді, що визначають моральну оцінку підприємливості.

- 1) У кожному разі аморальна як синонім спритності, моральної неохайності.
- 2) В умовах ринкової економіки передбачає високу відповідальність, моральний підхід до справи.
- 3) Заповзятливість несумісна з моральним підходом до справи.
- 4) Заповзятливість вимагає винахідливості, сміливості у вирішенні професійних завдань.

11. Виберіть вірні варіанти відповіді. Виділіть моральні якості, що визначають моральний вигляд керівника.

- 1) Самовіддача в роботі.
- 2) Готовність пожертвувати інтересами колективу заради особистої вигоди.
- 3) Вміння скористатися невдачами інших заради своїх цілей.
- 4) Уміння говорити правду «в очі».

12. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть доданки морального здоров'я колективу.

- 1) Розумне співвіднесення особистих цілей працівників з цілями підприємства.
- 2) Свідома трудова дисципліна.
- 3) «Кругова порука».

4) Пристрасті до спиртних напоїв - особиста справа кожного, аби людина не прогулював і виконував план.

13. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть форми морального впливу на працівників організацій.

- 1) Естетизація робочих місць.
- 2) Наставництво.
- 3) Суб'єктивний підхід керівника.
- 4) Жорстка економія коштів на обладнання робочих місць.

14. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть методи морального впливу на працівників організацій.

- 1) Моральне переконання.
- 2) Моральні приклади.
- 3) Підвищена вимогливість.
- 4) Громадські доручення.

15. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть особливості іміджу.

- 1) Чи є одного разу заданим.
- 2) правдоподібність.
- 3) Має точну адресу.
- 4) Консервативний.

16. Виберіть вірні варіанти відповіді, вказавши риси, що визначають привабливість іміджу ділового партнера.

- 1) Компетентність.
- 2) Порядність.
- 3) Жорсткість і безкомпромісність.
- 4) Надійність.

17. Виберіть вірні варіанти відповіді. Визначте різновиди позитивного стилю керівництва.

- 1) Соціальний архітектор.
- 2) «Птах страус».
- 3) «Педант».
- 4) Лідер-кризисників.

18. Виберіть вірні варіанти відповіді. Визначте різновиди негативного стилю керівництва

- 1) «Посередник».
- 2) Фахівець з командоутворення.
- 3) «Кабан».
- 4) «Жучок».
- 5) Реформатор.

19. Виберіть правильний варіант відповіді. До структурних причин конфліктів в організації СКСіТ відносяться:

- 1) особистісні тертя між співробітниками
- 2) суперечливість посадових інструкцій
- 3) відмінності в рівні освіти і культури співробітників.
- 4) відсутність однодумців у колективі.

20. Ситуація наявності гострого протиріччя між інтересами, цінностями, цілями людей - це:

- 1) депресія
- 2) конфлікт
- 3) альтернатива
- 4) аналогія

21. Виберіть правильний варіант відповіді. Однією з важливих причин виникнення конфліктів у трудовому колективі підприємства можна назвати:

- 1) комунікації
- 2) наявність неформальних груп
- 3) відсутність однодумців у колективі
- 4) прагнення до лідерства

22. Етичний кодекс дозволяє ....

налагодити звітність і облік
підвищити якість продукції
уникнути конфліктів інтересів, психологічних проблем

23. Управлінська етика в епоху постіндустріального суспільства ....

орієнтується тільки на відповідальність людини перед фірмою
виконує юридичні закони
включає в поняття «відповідальності» відповідальність перед суспільством, природою

24. Хто створив ієрархічну модель мотивацій?

- М. Вебер
- Г. Спенсер
- А. Х. Маслоу
- Е. Дюркгейм

Тест: «Етикет і ділове спілкування»

1. Виберіть правильний варіант відповіді. Що таке «ділове спілкування»?

- 1) Будь-яке спілкування, в процесі якого йде обмін інформацією.
- 2) Неформальне спілкування, яке може бути перервано за бажанням одного із співрозмовників.
- 3) Це взаємодія між людьми, в процесі якого відбувається обмін інформацією, спрямований на вирішення конкретної проблеми.
- 4) Це спілкування, що виникає при бажанні одного зі співрозмовників.

2. Виберіть вірні варіанти відповіді, що визначають відмінності ділового спілкування від буденного.

- 1) Чи є формальним.
- 2) Чи не переслідує цілей, тому подальшу взаємодію співрозмовників необов'язково.
- 3) Період взаємодії з партнером не обмежується рамками конкретного акту спілкування.
- 4) Вирішення проблем особистісного плану.

3. Виберіть вірні варіанти відповіді, що визначають специфіку партнерських відносин.

- 1) Приймається важливість професійної компетентності співробітника незалежно від його особистих інтересів і потреб.
- 2) Наявність позитивних емоцій у партнерів по відношенню один до одного обов'язково.
- 3) Керівник заохочує співробітника тільки при наявності позитивних емоцій до нього.
- 4) Обов'язково об'єднання спільних зусиль для досягнення результату.

4. Виберіть вірні варіанти відповіді. Що передбачає регламент ділового спілкування?

- 1) Визначення часу обговорення проблеми і пошук взаємоприйняттого рішення.
- 2) Час колективного обговорення проблеми в ході переговорів визначається по ходу вирішення питання.
- 3) Роль кожного з учасників переговорів визначається в ході обговорення проблеми.
- 4) Поділ обговорення на окремі етапи з метою досягнення на кожному з них певного результату.

5. Вкажіть форми ділового спілкування.

- 1) Прийом підлеглих.
- 2) Зустріч.
- 3) Публічний виступ.
- 4) Ділова нарада.
- 5) Суперечка.

6. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть вимоги до організації публічного виступу.

- 1) Заздалегідь визначається тема виступу і його цілі.
- 2) Заздалегідь оцінювати аудиторію і умови зустрічі немає необхідності, так як досвідчений оратор зможе по ходу виступу зорієнтуватися до інтересів аудиторії.
- 3) Обов'язкова підготовка плану виступу і його репетиція.
- 4) Необхідно заздалегідь зібрати необхідні матеріали.

7. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть структурні елементи бесіди.

- 1) Встановлення місця і часу зустрічі.
- 2) немовних компоненти спілкування не мають значення.
- 3) Підведення підсумків бесіди.
- 4) Структура бесіди не має значення, все залежить від бажання партнерів прийти до спільного рішення.

8. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть Типи нарад за їх призначенням.

- 1) Нарада з метою прийняття рішень.
- 2) Нарада з метою обговорення підсумків майбутніх виборів.
- 3) Інформаційне нараду.
- 4) Нарада з метою встановлення конфіденційних даних на співробітників підприємства.

9. Виберіть правильний варіант відповіді. Вкажіть найбільш ефективний спосіб проведення ділової наради.

- 1) «Батько» - «Дитина».
- 2) «Дорослий» - «Дорослий».
- 3) «Дитина» - «Дитина».
- 4) «Дитина» - «Батько».

10. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть особливості ділових переговорів.

- 1) Передбачається підписання документів, визначальних взаємні зобов'язання партнерів.
- 2) Підбір спеціалістів визначається по ходу переговорів.
- 3) Пошук партнерів.
- 4) Свої інтереси - передусім. Інтереси партнерів не мають значення.

11. Виберіть вірні варіанти відповіді. Що необхідно врахувати в процесі підготовки переговорів?

- 1) Підбір фахівців до складу делегації.
- 2) Вибір ділових костюмів.
- 3) Підготовка документів, зразків виробів ...
- 4) Уточнення погодних умов.

12. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть основні заходи, що передують процесу переговорів.

- 1) Попереднє відвідування місця проведення переговорів, знайомство з його перевагами і недоліками.
- 2) Встановлення обставин особистого життя представників делегації партнерів.
- 3) Оформлення іменних табличок учасників з назвою організацій.
- 4) Підбір кольорової гама ділових костюмів членів делегації.

13. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть дії, значимі для проведення переговорів.

- 1) Спосіб розміщення делегатів за столом переговорів.
- 2) У разі неможливості досягнення мети переговорів можливе використання критики партнерів, а так само прихованих загроз, що, можливо, змусить їх змінити своє рішення.
- 3) Активно слухати і відкрито цікавитися проблемами та досягненнями партнера.
- 4) Для зміцнення довіри можливо пониження власних досягнень.

14. Виберіть вірні варіанти відповіді. Вкажіть основні фактори впливу на партнера під час проведення переговорів.

- 1) Використання думок авторитетних експертів.
- 2) Вказівка на невдачі партнера, попередні дані переговорів.
- 3) Використання міркувань, підкріплених цифрами і фактами.
- 4) Вказівка партнеру на ненадійність конкурентів, з якими так само можливе укладання взаємовигідних домовленостей.

15. Виберіть правильний варіант відповіді. Правильне оформлення ділових письмових повідомлень - це

- 1) комунікативна культура
- 2) культура ділового листування.
- 3) культура мови.
- 4) культура обслуговування клієнтів

16. З погляду ділового етикету телефонну трубку потрібно піднімати:

- 1) відразу
- 2) після 5-го дзвінка
- 3) до 4-го дзвінка
- 4) вождів кілька хвилин

18. З погляду ділового етикету при випадковому розриві телефонної розмови, передзвонює:

- 1) ініціатор розмови
- 2) та людина, якій телефонували
- 3) більш молодий
- 4) більш важливий

18. Ви - представник підприємства сервісу і туризму. На надійшов телефонний дзвінок ви відповісте:

- 1) говорите.
- 2) Алло.
- 3) називаєте організацію, підрозділ, своє ім'я.
- 4) так, я вас слухаю.

20. Виберіть правильний варіант відповіді. Якщо під час бесіди з відвідувачем дзвонить телефон, необхідно

- 1) відволікаючись від бесіди, відповісти на дзвінок.
- 2) попросити того, хто телефонував передзвонити пізніше.
- 3) проігнорувати дзвінок.
- 4) продовжити бесіду з одночасним відповіддю на телефонний дзвінок.